

N. László Endre

Csallóközi történetek

1730-81

N. László Endre

Csallóközi történetek

N. László Endre

Csallóközi történetek

KT KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ
KOMÁROM

2006

Előszó helyett

Életem eddigi hetvenhét évének háromnegyedét a Duna mellett éltem le, s talán ezért vagyok egyaránt hűséges a Sziget- és a Csallóközhöz, s hűségesek ők is hozzám.

Komárom déli felében születtem, s annak temetőjében nyugszanak anyai, északi felének temetőjében pedig apai nagyszüleim. Ez utóbbi lesz az én nyughelyem is, hiszen ott éltem át életem legemlékezetesebb éveit, s ezért adtam ennek a kis kötetnek a Csallóközi történetek (Huszonötöt a ladikra) címet és alcímet is.

Remélem, hogy eddig Csehszlovákiában, Szlovákiában és Magyarországon megjelent tizenkilenc könyvem után ezt a huszadikat is szeretettel veszik kezükbe és olvassák el. Talán annál inkább, mert ez a kötet már nem gyermekeknek szóló történeteket tartalmaz, tehát a felnőtt olvasó is jól elszórakozhat rajtuk.

Bízva abban, hogy előrehaladott korom ellenére ez a könyvem még nem az utolsó, szeretettel ajánlom ezt kedves olvasóimnak.

A tartós csizma

*Hitemre mondom ám: Ahol a fa lombos,
Nem bolond ember az, aki csak bolondos!
Van közöttük bölcs is, nem kettő, nem három,
Olyiának a híre tulszáll a határon!
(Ebben a mesében ilyen a barátom...)
Ezért hát e mesét meghallgathatjátok,
S ha a böt, meg a cöt jól megtanultátok,
Akkor magatok is elolvashatjátok!...*

A komáromi régi kultúrpalota (a mostani múzeum) előtt ül a legnagyobb magyar mesemondó, s hithű református létére nézhetné a Szent András-templomot, ha ... ha inkább nem hajtaná le azt a szép szakállas-bajuszos fejét... No, bizonyára nem azért teszi, mert gyűlöli a katolikusokat, mert nem gyűlölt ő soha... Talán töpreng, hiszen van min... Vagy egy csodálatos új mesét álmodik meg, amit majd tollbamond valakinek...

Mivel minden jó történethez legalább hárman kellenek, hát legyen ennek ő az egyik főhőse!... De nem is annyira ő, mint inkább a... jaj, ki ne mondjam! Majd a maga idejében megtudjátok!

*

A harmincas és a negyvenes években az egyik, főként konyhájáról híres komáromi vendéglőnek volt egy agyafúrt főpincére... Igazából csak akkor volt boldog, akkor volt tökéletes az emésztése, ha valakit alaposan, még a szamarat is lóvá tehetett, s azután azt nagy asztaltársaság előtt elmesélhette... Legjobb céltáblái főként a környező falvak lakosai, parasztjai közül kerültek ki.

Béla bátyánk, mivel örökké pénzzavarban leledzett – a rossz lapjárás következtében –, rendszerint velük fizettette meg napi szeszfejadagját, ami még úgy mellékesen sem volt csekélynek mondható...

Van nálunk egy faluról városra szökött mondás, ami így hangzik: Addig nem iszik a jérce, amíg nem pillant az égre! Ehhez tartotta magát a főpincér úr, de rá így fércelődött ez a mondás: Nem iszik a Béla addig, amíg rá nem talál egy bolondra, aki állja a cekkjét!

Jó emberismerő lévén, csak végigment a komáromi utcán, és már ki is szemelte ezer járókelő közül is a maga emberét, mégpedig tévedhetetlenül!

Azon a bizonyos verőfényes, inkább már téleleji, mint őszei napon egy pulykavörös ábrázatú atyafi lépett ki az egyik helybéli csizmadia üzletéből. Közben majd feldöntötte Béla bátyánkat, s ráadásul még ő morgott:

- Fúj, micsoda világ!... Bezzeg a nagy háború előtt, akkor volt választék!

Béla bátyánk végignézett a háborgón:

- Na, te nem úgy nézel ki, hiába vagy gútai, mintha Simighez jártál volna tudományért! – gondolta. – Ami viszont neked nagyon rossz, az nekem nagyon jó, komám! – és mindjárt tudta, hogy azon a napon az lesz az ő embere, vele fizetteti meg a pálinka fejadagját. Mindjárt meg is szólította főpincéri rangja diplomáciájával:

- Talán nem talált a lábára megfelelő csizmát, tisztelt urambátyám?

Az atyafi megállt, ránézett a beszélőre, majd dühösen, gyanakodva kérdezte:

- Talán ismer engem valahonnan az úr?

- Dehogyan ismerem, bátyámuram! – mondta, magában viszont már előre kinevette: – Naná, majd nem ismerlek. Pontosan te vagy az én emberem, akit az én istenem mára rendelt nekem!... Mégiscsak tökéletes a világ, mert amikor az Úristen nyulat teremtett, bokrot is növesztett neki...

- Hát akkor mit akar tőlem az úr?

- Segíteni, bátyámuram... Segíteni!

A paraszt gyanakodva végignézte. Bika tekintete azt látszott mondani, hogy: – Ha csúfkomni akarsz velem, te nadrágos, a szarvamra kaplak, és akkor az isten irgalmazzon

neked!... De egyelőre csak ennyit kérdezett:

- Aztán miben akar nekem segíteni az úr?

- Hát a csizmavásárlásban! – bökte ki mosolyogva trükkös Béla bátyánk, bár nyomban látta, hogy annak akkora marka van, akár egy jókora disznó hátsó sonkája, s akár bikát csavarhat vele a földre!

A paraszt elvesztette magabiztosságát és meghökkent, újra végignézett a divatosan öltözött emberen:

- Honnét tudja az úr, hogy csizmát akarok venni?

- Hiszen maga mondta, bátyámuram, amikor kijött abból az üzletből, hogy nem talált ott egy igazán kedvére való csizmát sem!

- Én mondtam?! – hüledezett az atyafi. – Nem is emlékezem rá, hogy mondtam volna, de azért lehet, hogy mondtam... Ha mérges vagyok, mondok néha olyat is, amire oszt nem emlékezem vissza egy perc múlva!

Ezt már békés hangon közölte a figyelmes, szolgálatkész idegennel. Béla bátyánk meg mindjárt látta, hogy máris kellőképpen kezd puhulni az embere, s titokban vállon veregette magát.

- Hát ha csak ez a baja, amit a tulajdon szájából hallottam az imént, bátyámuram,

mutatok én magának olyan szép, olyan jó, igazán jó csizmát!... Olyat ám, hogy haláláig nem koptatja el! Mit mondok? Hogy a haláláig? Azt akartam mondani, hogy még az unokája is táncolhat majd benne a gútai búcsúban!...

- Hát, ha olyan, igazán a kedvemre való csizmát mutat az úr, megköszönöm, meg én! Ne legyen Balázs János a becsületes nevem, ha meg nem köszönöm! De hát akkor már mehetnénk is...

Béla bátyánk a legszeretetre méltóbb, legbizalomgerjesztőbb arcát öltötte fel, hozzá a megfelelően lefegyverző mosolyt és hangot:

- Ne siessen már annyira, kedves urambátyám! Ugyanis van nekem egy férfias rossz szokásom: a napot mindig jó kisüsti szilvóriummal kezdem... Ha nincs ellene kifogása, bátyámuram, felhajtom a reggeli fejadagot, s ha az megvolt, már mehetünk is!...

Úgy látszik, a gútai atyafi sem vetette meg a jóféle papramorgót, mert már majdnem teljesen ősz, nagy bajusza alatt szélesen elmosolyodott:

- Ha csak ez a baj, hát ihatunk éppen valamit!

Nemsokára a Tomanóczy-vendéglő egyik sarokasztalánál ültek. Megittak egy szilvóriumot, kettőt, azután a harmadikat, s közben egyre jobban összelelegedtek... Az atyafi szenvedelmesen politizált, szidta Bécset, Ferenc Jóskát, s Béla bátyánk meg erősen

kontrázott hozzá:

- Tudom én jól, hol szorít a csizma, mert nekem is ott van bütyök a lábamon! – aztán valósággal ontotta magából a jobbnál is jobb vicceket. Az atyafi meg nagyokat derült és – rendelt. Már az ötödik szilvóriumnál tartottak, amikor Béla bátyánk felállt. – Vizelnem kell! – mondta.

Ki is ment. Eltelt negyed-, majd félóra, s az atyafi egyre türelmetlenebb lett. Magához intette a pincért:

- Mondja, hol van itt a vizelede?

Az készségesen megmutatta neki, de hát hiába kereste ott új ismerőst az atyafi. Az ivóban megkérdezte az udvariasan vigyorgó pincért:

- Láta azt az urat, akivel itt ültem?

- Láttam hát, most először... Eddig még soha nem volt nálunk... Amíg maga kint volt a vizeledében, idejött hozzám, hogy adjam át magának az üzenetét!

- Aztán mit üzent? – mordult az atyafi.

- Azt üzente, hogy sürgősen el kellett mennie, de maga csak menjen nyugodtan a Nádor utcára! A kultúrpalota előtt ül egy úr és annál van az a jó, elnyűhetetlen csizma, amiről beszéltek... Egy olyan szakállas, bajuszos ember, biztosan megismeri!

A paraszt mérgesen kifizette a cekket és ment. Kidübörgött a kocsmá ajtaján. A pult mögötti helyiségből előjött Béla bátyánk. Összenézett kollégájával, és a két régi cinkos harsogó kacagásban tört ki...

Közben a gútai atyafi minden nehézség nélkül megtalálta a kultúrpalotát és kereste a szakállas-bajszos, csizmát áruló embert... Kérdezősködésére az emberek először alaposan szemügyre vették, majd egyet legyintve, siettek tovább. A kevésbé komolyak viszont kacagni kezdtek:

Amott lá a csizma!

Vegye le lábáról,

Húzza le, ha tuggya!

Először egy nagyszájú, takaros menyecske csúfolta őt ki, aztán meg egy zöldkötényes inasféle folytatta:

Mutassa hát az úr,

Osztég remek legyen.

Ne nyomja a bütykét

Ippeg nagypénteken!

Végre aztán egy templomba siető kispap sajnálta meg, de annak is nagyon gyanúsán csillogott a szeme:

- Na, bácsi, magát aztán alaposan felültette valami akasztófavirág! Aki ott ül a kultúrpalota előtt, az nem más, mint Jókai Mór, azaz a szobra... Láthatja a saját szemével! Csizmája ugyan van neki elnyúlhatetlen, de azt aligha adja magának a csupaszív ember...

A paraszt végre megértette, hogy csúful rászedték, s mivel okosnak tartotta magát, hát mérgelődött meg szégyenkezett is egy sort, aztán a döcögő csallóközi gyorssal, az első vonattal visszautazott Gútára...

*

Ez hát Jókai Mór csizmájának egyik vidám kis története! A rászedett atyafi talán még a másvilágon is dühöng, de Béla bátyánk még mindig vígan járhatja a bolondját az emberekkel, s mindig talál valakit, aki a szeszfejadagját kifizeti... Ismerik már itt Komáromban, mint a rosszpénzt, de haragosa talán nincs egy sem... Sikerült magát olyanak elfogadtatni, amilyen, s ez az életművészet legnagyobb titka...

Bevallom, engem is rászédett néhányszor, mikor aztán sikerült nyakon csípnem, hogy hát, adós fizess! – ezzel a kis történettel egyenlítette ki a tartozását...

Higgyem vagy ne higgyem?

Nem olyan ember vagyok én sem, akit a gólya költött, meg aztán az oltott meszet sem iszom meg tej helyett, de lehet-e tudni, mi az igazság?

Csak egyvalakinek sikerült eddig túljárnia Béla bátyánk más kerekre forgó, kacifántos eszén, mégpedig Beck Pali bácsinak, a nemzeti bizottság egykori elnökének, aki jó kommunista léte-re olyan istenes verseket írt, hogy még a püspök atyát is megríkat-ta velük!

De ezek már egészen más történetek.

Huszonötöt a ladikra

Az az egy már szent igaz, hogy szerencsés csillagzat alatt született és élt Megyercs község derék lakossága!... Hosszú-hosszú évszázadokig nem féltek a jó megyercsiek még a poklbéli ördögtől sem.

Csak egytől féltek, de nagyon, éppen a legnagyobb, leghűbb szövetségesüktől, barátjuktól, s nem kis részben kenyéradójuktól, a víztől!

Azaz, hogyan is mondjam? Szóval a falut éppen körülvévő mocsarak és vizek miatt nem féltek ők sem az ördögtől, sem az ellenségtől, de még a fegyvertársnak csúfolt oszt-rák sógortól sem, csak éppen a falujukat gyakorta fenyegető árvíztől...

Csak az juthatott be a faluba, aki legalább úgy ismerte ezt a veszedelmes vízi világot, mint a tenyerét, avagy durcás felesége háta közepét, de talán még attul is valamivel jobban! Amíg más falvak népe sokáig rettegett a töröktől és a tatártól, addig a jó megyercsiek biztonságban érezhették magukat mocsaraik, nádas útvesztőik kellős közepén. Ettek-ittak, mulatgattak, és azt mondogatták fenenagy kukkó öntudattal, ha kitört a háborúskodás:

Megyercs nem fél töröktől, se tatártul,

Pátense van az Egeknek Urátul!

Itt csak kérhet, aki máshun követel,

Ide még az adószedő uraság se jöhet el!

A kőszűz városát, Komárom erős, magas bástyáit hamarabb beveszi az ellenség, mint Megyerceset!... Ide csak akkor jöhet be az ellenség, ha kinőnek a szárnyai, vagy áruló akad közöttük. De ilyen nincs, mert nem lehet!

Való igaz, hogy a legpusztítóbb háborúk idején is csak a legmagasabb fák tetejéről láthatták a távoli tüzeket, az égő falvak füstjét, s ez aztán nagyon is elbizakodottakká tette őket.

*

Amikor – valaha, nagyon-nagyon régen – Napóleon katonái a Csallóközbe is átjöttek és a többi falu lakossága bújt, ahová tudott, de még oda is, ahová nem tudott, a megyericsiek éppen a falu érdemes bírójának a születése napját ünnepelték hallal, vaddal, sültmalaccal, nótaszóval, finom szónoklatokkal és parádés borokkal. Későre járt az idő,

s lassan már mindenki kidőlt a bolond mulatozásból, de a bíró még csak egyre zengette azt a nagy, bölömbika hangját:

- Addig innét el nem megy senki, amíg el nem énekeltük még egyszer az én legkedvesebb nótámat!... Aztán – nem bánom – akár el is mehetnek, kendtek!

A cimborák még egy darabig kérették ugyan magukat, de aztán csak megnedvesítették még ki nem száradt nyeldekölőjüket egy kis savanykás nesz mélyivel, és derekasan rázendítettek a hasban vállas bíró uram híres nótájára, mely valahogyan így kezdődött:

Béfut a nyúl a bokorba,

Ki se látszik füle, orra.

Hé, nyulacska, fuss csak tova,

Menyecskével búvok oda!

Nemsokára aztán aludt mindenki, még a bakter is – félig. Olyan szép békés, holdvilágos éjszaka volt, hogy még a békák is elérzékenyültek, s csak úgy piánóban kuruttyolgattak...

Ekkor vágatott be a faluba lóhalálában – nagy kiáltozással – az egyik csikós:

- Ébredjetek, emberek, ha Istent ismertek! ... Fegyverre!... Fegyverre!... Jönnék a

franciák!

Na hiszen, kiabálhatott volna torka szakadtából, mert a nemrég még poharat markolászó férfiak, aztán meg valami lágyabbat, olyan mélyen aludták az igazak kiérdemelt álmát, hogy még a végítélet harsonái sem ébresztették volna fel őket. De a rémült asszonyok valahogyan mégiscsak életre dögönyözték a mámoros férfiakat. A hírhozó csikóstól aztán rögvest megtudta mindenki, hogy a frakkos franciák egyik előcsapata közeledik loppal a falu felé, s már az egyik közeli nádas szigeten vannak...

- Hű, azt a nemjóját! – szítta meg likas zápfogát a kövér bíró, aztán nagy hirtelenében megtanácskozta a dolgot a falu legtekintélyesebb embereivel, majd csípőre tett kézzel kihirdette az izgatottan zajongó, felbolydult megyercsieknek a hős férfiakhöz illő döntést:

- Elhatároztatott először, hogy a francia előcsapat környölkerítessék... Másodszor, elfogassék... Harmadszor pediglen a faluba hadifogolyként behajtassék!...

Hiába no, meg kell adni, most helyén volt bizony a bíró uram borral is alaposan megbátorítgatott szíve, valahol az irdatlan nagy pocak fölött, hiszen még a világverő Napóleon híréből sem rettent meg!...

A megyercsiek előszedték hamarjában az összes ócska muskétát, mordályt, rozsdás

kardot, baltát, fokost, s lóra kaptak a sógorok, komák, nászok, mindenféle atyafiak, mert egyikőjük sem akart ám kimaradni s férfias mulatságból... Közben mások – bíró uraimék is –, akik már a lóról leöregedtek, lehíztak, csólnakba szálltak, hogy az ellenséget a víz felől közelíthessék meg és hátba kapják... Mindnyájan szép lassan, megfontoltan és csendesen belefogtak a nagy hadművelet végrehajtásába...

Alig néhány száz métert eveztek, máris kiderült, hogy bíró uram elszánt hajóhadának kedvez a jószerencse, mert a koma pisszentett egy óvatosat.

- Mi van?... Látsz valamit? – kérdezte a bíró.

- Nézzétek csak!... Ott, ott mozognak valakik! Ott, meg ott... Nézzétek!

- Nicsak, nicsak, akkor hasukban a bicsak! – dünyögte elégedetten a bíró. – Onnét aztán nem egykönnyen menekülhetnek el. Most aztán gyorsan kapjuk őket hátba!

Valóban, a mocsár egyik közeli szigetének partján valakik mozogtak!... Fehér ingjük, frakkjuk vagy mijük csak úgy világított a holdfényben.

Bíró uraimék óvatosan ráirányították a mélyen merülő ladikot a nádasban vágott, kanyargós vízi útra, hogy észrevétlenül megkerülhessék a francia előőrsöt. Csak úgy buzgott bennük a fenenagy harci kedv, különösen pedig bíró uramban, aki titokban már gyermekkor óta hadi babérokra áhítozott... Most hát végre itt volt az alkalom!

- Gyorsabban!... Nehogy a többiek megelőzzenek bennünket! – sziszegte oda a csáklásoknak.

- Nem lehet! Gyorsabban nem lehet, nem bírjuk – súgta vissza az egyik rokon.

Erre elfutotta a pulykaméreg bíró uramat:

- Mi az, hogy nem lehet, hogy nem bírjátok gyorsabban?... A bátorságod hibádzik-e hozzá, vagy az erőd, sógor?... Ide azzal a csáklával! – vigyázatlanul felállt, mire a csónak – csak amolyan billenékeny alkalmatosság lévén – abban a szempillantásban felborult, és vízbe szórta az egész hős hadnépet... De lett is erre kiabálás, prüsszkölés, vízcsapkodás:

- Segítség!

- Jaj, megfulladok! Jaj, jaj!

- Húz le a mocsár! Ide, ide hozzám, emberek! – kiáltoztak a bajba jutottak, s már ismeretes bölömbika hangján maga a bíró is. Ha véletlenül tudnak franciául, talán még úgy is kértek volna segítséget. Lehűtötte őket a hideg fürdő, a váratlan fordulat és egyszeriben elszállt fejükből a bor mámore, szívükből pedig a harci kedv, de végérvényesen.

Ha a mocsárban szerte kalandozó csapatok nem is jöhettek abban a minutában a

bajba jutottak segítségére, a derék „franciák” bizony felneszeltek a nagy lármára, ordítózásra és – felröppentek!

Ugyanis a „frakkos franciák” sem frakkosok nem voltak, sem franciák nem voltak, hanem csupán békésen pihenő gólyák, amik legfeljebb a mocsárvilág békáinak, siklóinak és halainak testi-lelki épségét veszélyeztették a maguk ősi módján, de a derék megyericsieket aligha... A békés gólyanépség felriadt és néhány száz méterrel odébb, egy nyugodtabb, csendesebb éjszakai táborhelyet keresett magának...

De mi lett bíró uramékkal?

A segítség – még három ladikon – csakhamar megérkezett, és – annak rendje-módja szerint – csónakba is segítették a bajba jutottakat. A mentési munkálatok közben azonban elkerülhetetlen volt a békésebb természetű „csatazaj”, annál is inkább, mert a mocsár, az iszap bizony sápot követelt a harcias megyericsiektől.

- Jaj, az új csizmám! – kiáltozta a koma, amikor végre meztláb bekerült az egyik csónakba.

- Csizma volt is, lesz is! Az a fontos, hogy ép bőrrel megúszta kend!

- Rosszabbul is végződhetett volna! – vigasztalta őt a mentőosztag.

Amikor meg bíró uram három bécsi mázsás hústömegét – a saját biztonságukat is

veszélyeztetve, legtöbbre becsült életüket kockára vetve – csónakba emelték, kiderült, hogy a mocsár bizony nem csupán a pászentes ünnepi csizmájától szabadította őt meg, hanem még a gatyájától is!... Pucér fenékkal, sárosan, békanyálasan, békalencsésen került haza a derék hadvezér és a legközelebbi atyafisága... Tiszteletben megőszült fejüket nem babérkoszorú övezte, hanem legfeljebb hínárkoszorú... S ráadásul mindegyikük otthagytott valamit zsákmányul a falánk, kaján szövetségesnek, a mocsárnak is...

Bizony, nem tűz-, hanem víz- és sárkeresztséggé lett ebből a dicsőségesnek ígérkező harci vállalkozásból! Csak a mocsárnak, no meg a vérszívó szúnyogoknak lett belőle haszna, mert a csendesebb, aztán meg a gyorsabb haladás kedvéért oda sem csaphattak a vérszívóknak. A bátor megyericsiek legalább így hőiesen áldozták szívük – nem éppen szesztől mentes – vérért falujuk és a rokonság biztonsága érdekében, védelmében... S ha úgy vesszük, ez nem éppen olyan kis dolog!

De bíró uram tajtékozott, szinte fuldoklott a rettenetes méregtől:

- Majd én!... Majd én megmutatom! – ágált félmeztelenül, sárosan, vizesen, most már hőiesen csapkodva a támadó szúnyogokat, s mivel szótartó ember volt világegyetében, hát meg is mutatta... Meg ám, egyelőre a pucér fenekét, hordónyi hasát és vékony lábait,

szóval az egész „hóbelevancot” vagy „miskulanciát” Megyercsnek... Soha ennél vígabb, kacagtatóbb cirkuszi előadást!... Bíró uram ugyanis a nagy lamentálásban, a – nem éppen indokolhatatlan – haragjában teljesen megfeledkezett arról, hogy nagy lúdtalpától a hordónyi hasáig, azaz a derekáig meztelen...

- Az az állat, az a barom csikós így csúffá tett! Nem állhatok meg többé a falu előtt! – mennydörögte toporzékolva. – Ki fog röhögni még a pendelyes kölyök is...

Hát bizony, szó ami szó, az már meg is történt.

A hazatérő csapatot körülvéő asszonyokból, leányokból, – de még a legmégesebb, legharciasabb, sőt legszemérmesebb fajtájúakból is – visszatarthatatlanul ki-kitört a kacagás. Tehették, hiszen már nem kellett félniük a frakkos franciáktól... Először csak úgy halkan kuncogtak, nevetgéltek, vihogtak, de azután már teljes hangerővel.

Kacagott az egész falu: a totyakos és a sír szélén álló vénemberek, a fogatlan banyák, a markos fiatal menyecskék, a szégyenlős leányok, a huncut kölykök, egyszóval mindenki – a vízből kimentett kárvallottakon kívül... Azok dühösen, de már csendeszen tanácskoztak:

- Halljátok ezt?...

- Látjátok, ezek a szégyentelenek máris hogyan röhögnek rajtunk?! Pedig aztán ők

csak igazán tudhatnák, hogy miattuk, az ő biztonságukért történt az egész!

- Hát még a szomszéd falvak népe! – kontrázott rá minderre búsan a koma. – Hí, az anyját, mi lesz ebből, ha még meg is toldják, már ahogyan ez itt szokás?

- Én már csak amondó vagyok, hogy legjobb lesz, ha fogjuk magunkat és az egész faluval együtt, áttelepülünk innét. Valahová jó messzire. De hová is? Hol tanálunk még egy ilyen akkurát megfelelő helyet? Meg aztán mindent itt hagyjunk? Az ország kódisai legyünk?

- Nem, nem ezt kell csinálnunk! Csak hallgatnunk kell! Hallgatni, mint a csuka! Még jobban. Mint a sír! Úgy, de úgy hallgatni erről az egészről, hogy semmi ne szivároghasson ki ebből, ami most velünk történt...

Csakhogy, amit két ember tud, az már – ha titok is – nem sokáig maradhat titok! Hát még ez, amiről több száz ember tud... Az a sok pletykás asszony.

De hagyjuk most a távoli jövőt!

Bíró uram és az atyafiság elhatározta, hogy keményen megtorolja a böcsületén, eddig igazán makulátlan hírnevén esett csúfságot. Az ám! De hát kin, vagy min? Összeült a tisztelt előljáróság azon nyomban és megbeszélte a tényálladékokat. S mindezek után leszögeztetett, hogy: „... ez az ügy botrányos kimenetelű lévén, s mi több, bíró uram, úgy

komája, násza és a többi tanácstagok még életveszélyben is forogtak, mert a vízbe, a mocsárba majd belefulladtanak, oszt meg is károsodtak ott maradt csizmájuk, meg azon ruhadarabjuk révén, ami gö-vel kezdődik és -atyával végződik. Tehát megfelelő módot kell keresniök arra nézvé, hogy mélyen megsértett önérzetük, méltóságuk, tekintélyük és végül – mindig jó hírben állott – bölcsességük továbbra is megőriztessék, és az előbbeni bizalom irányukban – a község lakossága részéről – teljes egészében és csorbítatlanul visszaállíttassék...”

Ezért tehát elhatározott, hogy: „*Pro primo: először a lovász (csikós), ki a lakosságot és a tisztelt elöljáróságot az ismeretes álhírről – bár jószándékú tévedés folytán – elámította, teljes huszonnégy órára kalodába zárassék, ahol is majd hosszan elmélkedhetik arról, hogy máskor, habár holdvilágos éccaka lenne is, a békés madarakat ne nézze frakkos franciáknak!*

Pro secundo, azaz másodszor: az a bizonyos ladik pediglen, amiért olyan tiszteletlenül viselte magát a község tisztelt elöljárósága erányába, mert felborult, és még a bíró uram is, komája és nászával együtt vízbe estenek, hová majd bele is veszte, – mint főbűnös – megcsapattassék...”

Még az igazándiból ártatlan gólyákra is ki akart szabni valamiféle enyhébb

büntetést bíró uram, de józanabb – és kevésbé károsult – társai leszavazták, hitet téve vallották, mondván, hogy a szép magyar madár valóban nem tehet arról, ami – sajnos – megtörtént!

A két ítéletet azon nyomban végre is hajtották.

A csikóst rögvest kalodába zárták. A jószívű asszonyok azonban a jókiállású legényt – a büntetés enyhítéseképpen és az irgalmasság gyakorlása végett – úgy megittatták jóféle kisüstivel, nehogy felfázzon, hogy az a büntetése teljes huszonnégy óráját vígan áthorkolta. A ladik megcsapatását pedig így írta le a szűkszavú krónikás: „... *a ladik haladéktalanul felfordítván, rajta a botbüntetés azon nyomban végrehajtatott...*”

Nem is tudom, hogy az igazi főbűnös, a mocsár hogyan is menekülhetett meg ekkor, abban a nagy felbuzdulásban az őt igazán megillető botbüntetéstől?... Az lett volna csak a cifra mulatság, ha a mocsár ülepét is alaposan elpaskolják, a már említett golyákról nem is beszélve. Ez utóbbiakat örök időkre száműzniük kellett volna a falu környékéről!

Dictum-factum, Megyerics községben a ladik – annak rendje és módja szerint, az egész lakosság szeme láttára – megcsapatott, s ezt már róla még a szenteltvíz sem moshatja le!

De valójában mi is lett bíró uramnak jó hírével, megsértett nagy önérzetével,

atyafiságának féltve őrzött tekintélyével? Mi tagadás, bíró uram az utóbbit eddig is inkább a gazdagságára, kiterjedt rokonságára, mint az elmebeli képességeire, a táltumára alapozta, főképpen pedig a páratlan pocakjára... Szinte szállóigévé vált egyik – pocakra vonatkozó – mondása az egész környéken! Az egyik például imígyen hangzott:

Pocakom a tekintélyem! Én a férfit súlyra mérem! Vagy a másik ilyentén is közismert mondása az volt, hogy: Akinek szép pocakja nincs, annak ember formája sincs!

Hát bizony, a féltve őrzött, gondosan pátyolgatott tekintélyből – a történtek után – csak a terjedelmes pocak, no meg a gazdagság maradt meg, a bírói tiszt viszont odalett! A megyercsiek bölcsőbb bírát választottak maguknak. Annak ugyan kisebb volt a hasa, de „nagyobb a feje”.

Sajnos a falu tekintélyét már így sem tudták csorbíthatlanul megővni.

Hiába volt a szigorú hírzárlat, hiába titkolták a rajtuk esett csúfságot, a híre mégis kiszivárgott, s rajtuk köszörülte nyelvét, s meglehetősen éles nyelvét, az egész környék... Teszi ezt még ma is, akárcsak a rátótiakon az egész ország... Amit a rátótiakról beszélnek, azt jól megtetézve, megpatrikázva elmondják a jó megyercsiekről (no meg a vajkaiakról) is... Mert hát a „legtisztább” öröm mégiscsak a káröröm ebben a szépséges

hazában...

És még valami igen lényegeset!

Megyerics község lakossága még a második világháború előtti évtizedekben is könnyen sebezhető volt ezzel a ladik históriával, de már a ladik pusztá említésével is. Erről ezt írja a krónikás: *„ezen esetről tudakozódni nem tanácsos, s egy volna az élet-halál harczy készülődéssel...”*

Bizony, nem egy véres verekedésnek lett okozója már a környékeliek kíváncsiskodása vagy gúnyolódása... Pedig a történet nem is a falu népét teszi csúffá, hanem csupán az egykori tisztelt elöljáróságát...

Jegyzetek:

1. A lexikonok „keveset tudnak” erről a faluról (most Čalovec a szlovák neve). Révai Nagy Lexikonában mindössze ennyit olvashatunk az első világháború előtti Megyercsről: „... nagyközség Komárom vármegye csallóközi járásában, 1910-ben 991 lakossal.” Tormája révén emelkedett országos hírűvé. Még a fővárosban is „megyercsi tormával” szolgálták fel jobb helyeken a – szép magyar nevű – virslit.

2. Kukkóknak nevezték a csallóközieket – s a Csallóközt pedig Kukkóniának is –

állítólag a tatárjárás óta. A mondák szerint a nádasokban, mocsarakban bujkáló csallóköziek a tüzeshasú béka hangját utánozva adtak egymásnak jelet, s így a „kukkó” tulajdonképpen hangutánzó szó.

3. A bécsi mázsa körülbelül ötven kiló.

4. Komárom várának egyik bástyáján látható mindmáig – sajnos, már régen nagyon megviselt állapotban – az a kőszűz, mely a monda szerint fügét mutat a várat ostromló ellenségnek. A valóság viszont az, hogy eredetileg egy koszorút tartott kezében, ezzel a latin nyelvű felirattal: Nec arte, nec marte! (Sem csellel, sem erővel!) Tudniillik sem így, sem úgy nem veheti be az ellenség Komárom bástyáit. A rossz nyelvek egy időben ezt híresztelték, hogy Komárom egyetlen makulátlan nőszemélye a kőszűz, de ő is csak azért, mert kőből van! Viszont évtizedekig „élt” az orosz katonák közvetlen közelében, akik a komáromi várat is kisajátították maguknak, s így már az ő szüzessége is kétségbe vonható!

5. Nem véletlen a „török-tatár” szórend. Ugyanis a Csallóköz népét nem annyira a tatárjárás alkalmával nyomorgatták a tatárok, mint inkább a török időkben. Általában ugyanis a török had tatár segédcsapatai ütöttek be a Csallóköz területére. Raboltak, gyűjtogattak, gyilkoltak, s rabszíjra fűzték a lakosság egy részét. Kevesen tudják ma

már, hogy a Csallóköz férfi lakosságának jelentős része azért mentesült a katonai szolgálat alól, mert telente a jeget kellett törnie – „leginkább az Érsekújvári-Dunán” –, hogy azon keresztül a török és a tatár be ne juthasson a Csallóközbe.

6. Napóleon katonáitól inkább csak az asszonyok és leányok becsületesebbje félt a Csallóközben, mert az a hír járta, hogy rövid dunántúli tartózkodásuk alatt a francia katonák „sok kárt tettek a fehérnépben”, s egyes falvakban sok-sok gyerek – nem éppen alaptalanul – kapta és viselte haláláig a megbélyegző „francia” előnevet. Az öregek szerint a „francúz betegség” (a vérbaj) akkor kezdett elterjedni Magyarországon, a művelt Nyugat egyik „ajándékaként”.

S lőn kacagás Kukkóniában!

Csallóköz, azaz Kukkónia népe bizony nagyon sokat szenvedett hosszú történelme során, s amolyan „hídon gyütt” vagy „vízen gyütt” ember, akár még száját tátva is csodálkozhatna azon, hogy mégis milyen ízes humora van e népnek, milyen jóízűen tud kacagni...

Ha beköszöntött néhány békés, nyugalmas évtized, Csallóköz népe újra felépítette azt, amit a földrengés, az árvíz romba döntött, amit a tűzvész, az ellenséges had vagy éppen a hű szövetséges elpusztított... Ha kellett, hangyaszorgalommal, zokszó nélkül dolgozott, s közben még arra is volt ideje, hogy jókat kacagjon a maga vagy más rovására.

Még azért is, akit tisztelt és becsült!

A Jókay családnak, azaz pontosabban Komárom nagy szülötte testvérbátyjának szép kertes háza volt Ekelen. Az udvarán vén diófa, s alatta egy malomkő asztal. Ez az ipszilonos Jókay Károly lesz ennek a kis történetnek az egyik főszereplője.

Az már biztos, hogy érdekes egy ember volt, így aztán a csípős nyelvek őt sem nagyon kímélték. Mondták, hogy nála nem hóbort, ha szereti az óbort, hanem egye-

nesen szenvedély. De főként példás becsületessége és tiszta keze révén ismerte őt nem csupán a szülővárosa, hanem az egész vármegye is. Akkoriban Komárom város érdemes árvapénztárnoka volt egészen 1849 októberéig, amikor a német kormány megfosztotta hivatalától. Az alkotmány visszaállítása után főszolgabíró lett vármegyéjében. Elöljáróban pedig még azt kell róla elárulnom, hogy szenvedélyes sakkozó volt, de hát ezt tudta róla mindenki.

*

A beígért történet idején a csallóközi járás szolgabírája volt őkelme, s ebben a minőségében Ekelen székelt Kovácsy János barátjával, a járás érdemes esküdtjével.

Véletlen-e vagy sem, ki tudná megmondani?

Az viszont tény, hogy a „zsák” ebben az esetben is megtalálta a maga pásszentos foltját, ugyanis az esküdt úr is nagy-nagy hódolója volt a sakkjátéknak!

Közben még azt is elárulom, hogy az akkori ügyintézés kevésbé volt bonyolult, mint a mai, s a papírhegyek sem születtek még meg, hogy a mindenféle ügyintézők és hivatalnokok százezreinek életét keserítsék és veszélyeztessék...

Így aztán a két úrnak bőven maradt ideje arra is, hogy a szenvedélyének hódolhasson.

Azon a nyári napon rekkenő hőség volt, igazi kukkóniai kánikula. Leheletnyi szellő sem lengedezett, zsebkendőnyi felhő sem tűnt fel az égen. Miután a két úrnak éppen nem akadt más tennivalója, kedve szottyant egy kis fürdésre. A szolgabíró úr befogatott és az esküdttel – no meg hát az elmaradhatatlan, sőt nélkülözhetetlen sakkfelszereléssel – elindult a Zsemlyékes-tó felé... A tavacska egy órányi kocsizásra feküdt az érdekes múlttal rendelkező Ekel községtől. Ugyanis hiába mondja egy falucsúfoló versike, hogy:

Ekel a lelkemnek sem kell!

Az igazság viszont az, hogy

Ekel, ha kell, remekel!

De erről majd inkább máskor...

A történet szereplői csendesen beszélgetve ültek a kocsin, nézték a poroszkáló lovacskát meg a sík tájat, melyen egy túlbuzgó vakond éppen hegyet épített, s akkor találkoztak össze a csősszel! A félszemű öreg a hőség ellenére is szűrt viselt. Talán azért is vette olyan alaposan szemügyre őt Jókay Károly, s akarva-akaratlan észre kellett

vennie, hogy egy éktelen nagy hal farka kandikál ki a szűr alól.

Az öreg illedelmesen köszönt a kocsin utazó uraknak és sietve ment tovább, de a szolgabíró megállította:

- Adnék én kendnek egy hasznos tanácsot...

- Hallgatom, tekintetes szolgabíró uram!

- Hát csak azt tanácsolom én kendnek, hogy ezután vagy kisebb halat lopjon, vagy hosszabb szűrt csináltasson!

Az öreg csősznek még a szája is tátva maradt a csodálkozástól! Hallotta, hogy az urak kacagnak, de úgy ám, hogy majd leesnek a bakról, mire az ő szája is nevetésre húzódott. Orrát dörzsölgetve nézett a kocsi után, míg az el nem tűnt a kerekek kavarta porfelhő mögött...

A két jókedvű úr nemsokára meg is érkezett a romantikusan szép, csendes tavacskához. A lovat – annak rendje és módja szerint – leszerszámozták, levetkőztek és elindultak a tó felé... Úgy vélték, régen lejárt már a betyárkodás ideje, s a tekintetes szolgabíró úr kocsiját meg lovát amúgy is ismeri mindenki a környéken... Egyikük sem gondolt arra, hogy még majd húsz év múlva is ellátogat Kukkóniába a híres betyár, az a nevezetes Savanyú Józsi, akit a komáromi téglagyár helyén fogtak el, s akiről mindmáig

tisztelettel beszélnek a közeli Aranyos községben.

Azt meg talán mondanom sem kell, hogy a világhírű külföldi fürdőőkben és a kizárólag csak azokat látogató finnyás urak és a még náluknál is finnyásabb dámák hírére sem hallották még ennek a Zsemlyékesnek... Nem világhírű fürdő ez a tavacska, még csak nem is a Balaton, ahová akkoriban sokan már inkább divatozni és mulatozni jártak a gazdagok, mint fürdeni. Zsemlyékesen a lehető legkisebb szerepet éppen a divat, azaz a fürdőruha játssza, mert vagy van, vagy nincs, de inkább az utóbbi...

A férfiak nem szégyenkeznek egymás előtt!

De a leányok sem, az asszonyok sem...

Hej, azok a szép csallóközi szűzek!

Sokan szerették volna meglesni őket fürdés közben, mégiscsak egyetlen egy férfiembernek sikerült. Ám az megesküdött rá, hogy nem közönséges földi leányok voltak azok, hanem Tündér Ilona és társnői. Hogy olyan és annyi szépséget még nem látott emberi szem az övén kívül a XIX. század második felében, amikor a csodák ideje bizony már lejáróban volt. Majdnem úgy járt a leselkedő, mint a mogyorósi uraság, akinek történetét versben írta bele a Komáromi Lapokba Csapó (nem Csató) Kálmán úr!

De hagyjuk most a tündéreket!

Ha vannak még egyáltalán a Csallóközben, bizonyára nem a kora délutáni órákban járnak le a Zsemlyékesre, hanem holdfényes, csillagporos éjszakákon...

Mivel a két úriember nem látott a közelben még egy teremtetett lelket sem, hát csak úgy nyakig mezítláb fürdött meg a tavacska hús vizében. Amikor a rekkenő hőségben eltikkadt testük és agyuk felfrissült, Jókay Károlynak első gondolata ugyan mi más is lehetett volna, mint a sakk?

- Hozd csak ide, Jancsikám!... Száritkozás közben lejátszunk néhány partit!

Kovácsy esküdt uram futott a kocsihoz, hozta a sakkot és néhány perc múlva a lehető legeredetibb és a legjobb szabónál leginkább testükre szabott Ádám-kosztümben heveredtek le a Zsemlyékes-tó kies partjára. Egy – pontosan a sakkozás céljára teremtetett – zsombékra tették a táblát és egy perc múlva megfeledkeztek az egész szép világról, belemerültek a játék – számukra isteni – gyönyörűségébe.

Csak úgy röpködtek a kéken izzó csallóközi mennybolt alatt a mesterszavak, mint valami megbolydult darázshad... Mít nékik a világ? Nem hallották az édes madárdalt, nem látták az üdezöld pászitot, a tündérek – és az itt fürdőző napszámoslányok – apró lábnyomait féltékenyen őrző, szikrázó fövenyt, a kincsőrző manókat jól elrejtő, érdekes

alakú füzeket, melyek holdtöltekor boszorkányokká változnak át...

Egyik izgalmas játszma a másik után. Az azokat követő, s nem egyszer hangos viták.

Az urak egyre jobban belemelegedtek a játékba, s ha már nagyon melegük volt, megmártották magukat a tóban. Nem hallották meg még a harangszót sem.

Bizony, már erősen alkonyodott, amikor a lehűlt levegő és az előrajzó szúnyoghad eszükbe juttatta, hogy hát haza is kéne menni végre, mert nem csupán sakkozásból él az ember, ha már egyszer szolgabírónak vagy éppen esküdtnek teremtette az Isten. Felcihelődtek és mentek a kocsihoz, hogy felöltözzenek...

Igen ám, de hol a ruha?

És hol a kocsi? És hol a ló?

Túl volt az már árkon-bokron, ungon-berken...

Az történt meg, amire a legkevésbé számítottak!

Amikor ők már belemelegedtek a játékba, de úgy, hogy se nem láttak, se nem hallottak, jött arra egy sunnyogó, minden hájjal megkent, enyveskezű oláhcgigány és olyan szép akkurátusan elhajtott kocsistól, lovastól, hogy az urak még csak a kocsizörgést sem hallották meg. S ha már egyszer az is a kocsin volt, magával vitte az alsó és felső

ruhájukat is, a rajtuk lévő Ádám-kosztümön kívül.

A két jóhiszemű úr először nem akart hinni a saját szemének! Azután mégiscsak tudatosították, hogy a szeszélyes sors – egy csavargó képében – alaposan megtréfálta őket... De még milyen alaposan?

Kupaktanácsot tartottak és úgy döntöttek, hogy az éj beálltaig folytatják a sakkozást, és aztán – a sötétség leple alatt – észrevétlenül hazaosonnak!

A kocsi meg a ló elvesztése különösképpen nem izgatta őket. Tudták jól, hogy ismeri azokat az egész környék és az lenne a csoda, ha egy-két napon belül nem kerülnének elő – a fülöncsípett tolvajjal együtt. Azt is tudták, hogy a tolvaj aligha lehet odavalósi, mert környékbeli ezt nem tette volna velük.

Akkor is, de még most is legendába illő dolgokat meséltek és mesélnek az angol hidegvérről... Mondhatom, hogy az egész ánglius hidegvér csak smafu a két magyar úr hidegvéréhez képest! Igazi keleti nyugalommal sakkoztak tovább, mintha semmi nem történt volna!

Szépségesen szép volt a júliusi éjszaka, amilyen tündérjárásra és a jánosbogárkák fénybalettjére alkalmas idő!

De az éjszakában ott volt a két hamisítatlan kukkó, meg az ezernyi, vagy még attul is

több vérszomjas szúnyog-öslakó, aki a végsőkre is, a halálra is elszánta magát, hogy a járás két köztiszteletben álló tekintélyének vérétől egyszer már amúgy Isten igazában lerészegedhessen.

- Sakk!... Patt!... Matt! – így a játékosok szája.

- Csitt-csatt!... Csitt-csatt! – így a tenyerük.

Még a játék lázában is végre tudomásul kellett venniük a támadók elszánt rohamait, csípéseit. S a sakk mesterszavai közé egyre gyakrabban vegyültek a jogos önvédelem szavai – a játékkal össze nem függő indulatszók... Mert a fáradhatatlan és veszteségei ellenére is egyre gyarapodó sereg halálraszántan rohamozott, s a két meztelen kukkó végre feladta a kilátástalan küzdelmet! Talpra ugrott és gondosan elkerülve az éjszaka bizonyára járatlan utakat, csak úgy torony irányban elindult hazafelé.

Sántikálva, sziszegve értek be a faluba, ahol aztán már sem sántikálni, sem sziszegni nem mertek, de a kutyák éberségét még így sem játszhatták ki. Először csak néhány éberebb eb vette őket észre, utána a többi.

Végre mégis otthon voltak.

- Azt hiszem, senki nem látott meg bennünket! – próbálta magát és társát megnyugtatni Jókay Károly.

- Remélem, hogy – a kutyákon kívül – senki. De ha mégis, akkor jobb lesz innét még az éjjel folyamán megszökni. Akkor nem lesz maradásunk Ekelen!

Ám valaki mégiscsak meglátta őket!

Talán a bakter, vagy egy – a kiskapu mellett enyelgő – szerelmespár. Hogy kicsoda, az sohasem derült ki. Tény, hogy másnap Jókay Károlyon és hű fegyvertársán kacagott egész Ekel, harmadnapra az egész környék, és egy hét múlva már az egész Kukukónia!

Néhány nap múlva szerenádokat adtak nekik a mulatságból hazatérő legények. Bizonyára mindenki ismeri azt a nótát, hogy aszongya: Kinek nincsen kocsija, Gyalog megyen Pestre. Kinek nincsen kutyája, Maga ugat este... Hát a beste ekeli legények ezt így dalolták:

Kinek nincsen kocsija,

Gyalog jön Ekelbe.

Kinek nincsen gatyája,

Éjfélkor oson be...

A sikerült szövegváltozat maga volt az élő népköltészet!

A két barát először azt hitte, hogy nyomban gutaütést kap, majd egymásra néztek,

vörösödtek, azután rángatódzni kezdtek az arcizmaik meg a rekeszizmaik és kicsattant belőlük a kacagás. Kacagtak, de úgy ám, hogy a könnyük is csorgott bele.

Dehogy kellett elmenekülniük Ekelről.

Kin kacagna jobban a kukkó, mint saját magán?

Klapka oroszlánja nem lehetett!

Hej, de még mekkora híre kerekedett valamikor, a múlt századnak talán éppen a hatvanas éveiben, a Duna és a trianoni határ által kettészelt, híres Komárom vármegyében, de még annak a határain túl is. Komoly egy esemény lehetett, ha hetekig másról sem beszéltek! Persze csak azok, akiknek más gondjuk nem volt...

Az a hír járt szájról szájra, hogy Dél-Komárom és Szőny között egy szörnyű oroszlán garázdálkodik, melyet még nem látott ugyan senki, ahogyan a szétroncsolt áldozatait sem, s ezért is csak még rémisztőbb lehetett!

Nem egy Széchenyi Zsigmond, s nem is egy Kittenberger Kálmán keltette a hírt, ugyanis egy kissé italos vasúti pályamunkás pillantotta meg először a fenevadat! Olyat ordított, hogy az oroszlán – mint utólagos szemtanúk állítják – ijedtében bemenekült a közeli nádasba, és reszketve várt ott további sorsára.

- Itt az oroszlán!... Segítség! Fegyverbe, emberek!... Baltát, ágyút, hadsereget! – ordította a szerencsétlen pályamunkás, aki az elfogyasztott szesz hatása alatt talán egy egész oroszlánfalkát láthatott.

Szőnybe hamarabb ért be a hang és így a hír is, mint Komáromba, de mit számíthatott ez akkor? A közelben dolgozó emberek még siheder korukban sem tudtak olyan gyorsan felmászni a közeli fákra és villanyoszlopokra... Mert láttak ők ugyan már ilyen nevezetű fenevadat, s nem is egyet, a fővárosi állatkertben, de az más volt, egészen más! Ugyanis az rács mögött volt, s amúgy is már nagyon vén és nagyon életunt lehetett. Folyton csak ásítózott, mert üvöltésre már nem telt volna erejéből. Az is lehet, hogy lenézte és nem érdemesítette arra a nézőközönséget, hogy „hangilag” bemutatkozzon neki, de az is lehet, hogy a névjegye éppen elfogyott. Különben pedig – nagy bánatára – még egy fia Tarzant sem látott a bábésszkodók között...

De amint mondom, ez más volt, egészen más!

Mert ez, ha volt, nem rácsok mögött volt!

Éppen ezért csak a fákról lesték. Ám még veszesebb lett a helyzet akkor, amikor az éppen köztük, s velük együtt a magaslati levegőt élvező szakértő elmondta, hogy az oroszlán éppen olyan jól mászik fára, mint a macska!... Akkor a legrémültebbek agyán átfutott a Dumastól vett gondolat: Egy mindenkiért!

Társaik közül a legkövérebbet nézték ki, aki alatt már különben is vészesen ingado-

zott az ág. Ha őt leráznák a fáról, az éhes oroszlán talán jóllakna vele, s miután felfalta, visszamenne oda, ahonnet jött. Szolgáljon ezek mentségére, hogy az a bizonyos, sokszor emlegetett zabszem egyiküknél sem talált volna nyitott „ajtóra”! Közben az egyik fára menekült lepottyant, őt azonban a – bizonyára közelben kukkoló – fenevad nagyon girhesnek találta, s ezért aztán nem jött elő.

- Fegyverbe! Fegyverbe! – ordítottak a legrémültebbek. Az őket távolabbról hallók akár azt is gondolhatták volna, hogy Dózsa vagy maga Kossuth szólítja harcba a magyar népet, a nem is annyira vörös, mint inkább véres „felszabadítók” ellen.

- Gyerünk! Gyertek! – kiabálták a fákról egymást bátorítva. – Vegyük körül, gyűjtsuk fel a nádist! – de egyikük se mászott le a fáról, hogy beindítsa az ajánlott hadműveletet!

A legvastagabb fa legvastagabb, legbiztonságosabb ágán ült a helység párttitkára. Ő így szónokolt:

- A gaz nyugati imperialisták talán repülőgépről dobták le ezt is, akár a kolorádó-bogarat, hogy a szocializmust építő, hős magyar népnek ártsanak! Akkor pedig egy rendkívül vérengző fenevad lehet!

Ezért aztán csak tétlenül vártak, hátha érkezik valahonnan egy magyar Herkules, aki

puszta kezével megfojtja a gyilkos fenevadat, s kimenti őket súlyos helyzetükből anélkül, hogy ők a bőrüket kockáztatnák.

Már kezdetben pihent a közeli országút szélén egy amolyan ásatag teherautó. A vezetőfülkében nem ült senki, viszont a plató deszkájára dobott ponyván békésen horkolt valaki... Akkor kászálódott elő valahonnan – puskával kezében – egy kövér ember, aki vadászpuskájával egymás után háromszor is a levegőbe lőtt. Erre felriadt és értetlenül körülnézett az alvó ember.

Fogta magát és lekászálódott a kocsi platójáról:

- Mi van? Mi történt? Megörültetek! Mit lődöz, elnök elvtárs? Még tart a vadászati tilalom! – kiabálta dühösen, s kidörzsölte kissé keresztbe álló szemeiből az álmot. – Hogy itt már aludnia sem lehet a becsületesen dolgozó embernek! – majd mondókáját megtoldta egy cifra káromkodással, mintha legalább is a polgárőrség parancsnoka lett volna.

A levegőbe durrogató, puskás pártelnök megjelenése a helyszínen már kissé felbátorította a fákon lapuló férfiakat, de egyikőjüknek sem jutott eszébe, hogy lemásszon onnan. Viszont egymás szavába vágva, összevissza kiabáltak:

- Oroszlán! Oroszlán van a nádasban! Albin a saját szemével látta! Szétszaggat, felfal

bennünket!

A teherautóról lekerülő ember kissé megingott a lábán, de a szava bátor volt, amilyen általában a kissé ittas emberé szokott lenni:

- Milyen marhaságot beszéltek? Albin a legnagyobb marha köztetek, s pont ő látta! Elnök elvtárs, te egy felvilágosult ember vagy, hát miért nem magyarázod meg ezeknek a gyáva gyügének, hogy oroszlánok csak Afrikában, meg az állatkertben vannak? Hogy a fészkes fenében lenne, mit keresne éppen itt egy oroszlán? Albin, te főhülye, hol láttad azt az oroszlánt? – kérdezte végül határozott hangon.

A szólított személy hőiesen reszketve lemászott a fáról, és mutatta az irányt:

- Ott... Ott ment be a nádasba! – dadogta. – Hidd el, hogy igazán láttam...

- Biztosan megijedt tőled. Szart láttál te, nem oroszlánt, máris búzlesz tőle! – röhögött a sofőr. A kocsí platójáról leemelt egy fenenagy, olajos franciakupcsot, aztán kissé ingatag, mégis határozott léptekkel megindult a nádas felé: – Majd én kihozom onnan! – mondta magabiztosan, mintha civilben legalábbis oroszlánszelídítő lett volna, és ment tovább rendíthetetlenül.

- Ne engedjétek! Mindjárt széttépi az oroszlán! Családos ember! – hallatszott innen is, onnan is.

- Ez magánügy – szólalt meg valaki a fáról. – Azt teszi, amit akar. A saját felelősségére teszi! – mondhatott volna bármi mást is, hiszen köztudott volt, hogy éppen egy hathetes jogászképző tanfolyamra készült.

Az oroszlánfogásra vállalkozó férfi akkor már mélyen bent járt a nádasban. Ropogott a száraz nád, cuppogott, szörcsögött a sáros víz. Csak a zaj árulta el, hogy a bátor férfi merre jár.

- Nem mi vagyunk a marhák! – egyedül csak ő az! Erre igazán nem kérte, ezt igazán nem akarta tőle senki! – mondogatták önmaguk és társaik vigasztalására a fákról lassan földre merészkedő emberek.

Csak a puskás ember ordított tovább:

- Gyere vissza, te, mi a neved! Gyere vissza, te átkozott részeg bolond! Engem vonnak felelősségre, ha széttép az a fenevad!

A hívott személy azonban nem méltatta őt válaszra, merem állítani, hogy még a füle botját sem mozdította, csak csörtetett tovább, távolodott. Aztán egyszeriben csönd lett! Mindenki rémülten fülelt, mikor hangzik fel a gépkocsivezető halálordítása? De nem azt, hanem a bátor férfi kiáltását hallották csak:

- Megvan! Megfogtam!

Megint ropogni kezdett a nád, s három vagy négy perc múlva előbukkant a nap hőse a történet főszereplőjével, az „oroszlánnal” együtt! Azaz egy nagy, furán megnyírt, vörös kutyát húzott – farkánál fogva – maga után a bátor sofőr. Húzta, csak húzta a nagy, de még csak vinnyogni se merészelő, valóban „oroszlánosra nyírt” állatot... Bolond ember lehetett, aki így nyírta meg a kutyát! A nyaka körül sörényt, a farka végén bojtot hagyott. Máshol teljesen csupasz volt szegény állat, aki egyáltalán nem tehetett arról, hogy ekkora riadalmat okozott váratlan megjelenésével.

Ha akadt volna a szereplők között értelmiségi és látja ezt a zárójelenetet, bizonyára idézi Ilosvai Selymes Péter Toldijából, hogy: „...*csakhamar eléré, farkon megragadá, s az farkánál fogva...*”

Valaki a szereplők közül elkiáltotta magát:

- Hiszen ez a bolond Horváth Jani kutyája!

- Az övé! Igen, az övé! – ismertek rá egyre többen a hóbortos ember fenevaddá alakított gyáva, rémült kutyájára. Bizonyára nyulat keresett a nádasban.

Kitört a nevetés. Most már minden ember lemászott a fáról, s pont a leggyávabbak nevettek leghangosabban. Most már talán – egy kis erőlködéssel – az a bizonyos zabszem is belefért volna az ülepükbe. A vele történektől és a hangos hahotától

megriadt kutya rémülten iszkolt el hazafelé, még csak hátra sem nézett.

Csodálatos gyorsasággal terjedt el a fura esemény híre a megyében, de a megye határain túl is. Megnevettette az embereket. Még azokat is, akiknek nem nagyon volt rá okuk.

- Szőny! Oroszlánfalva! – kiáltotta vígan néhány nap múlva – a vonat lépcsőjén állva – a kalauz. Aztán gyorsan a sípjába fújt.

Mivel pontosan két helység határán esett meg ez az eset, akár Dél-Komárom is kaphatta volna ezt a gúnynevet, de hát az nem lett volna méltányos. Hiszen Komárom mégiscsak a hős Klapka, Jókai, Lehár és még sok-sok híres ember városa, hogy magam már ne is említsem...

Aztán meg Komáromnak van saját oroszlánja, az igazi, ha bronzból van is!

Pótoldal

Igen, van! Van Komáromnak saját oroszlánja!

Egészen az 1945-ös „felszabadulásig” ott volt a város főterén álló Klapka-szobron (csak zárójelben jegyzem meg, hogy nem ő volt a szőnyi pánik okozója!).

A Komáromot védő szabadságharcosok bátorságát jelképezte a bronz oroszlán, és soha nem jutott eszébe, hogy egerekre vadásson! Neki van különben saját története is!

A szovjet katonák, de még inkább a szlovák partizánok összelövéldözték, de „életben maradt!” Volt annyi ereje, hogy az éjszaka sötétjében, szobrász öcsém kertjének bokrai között sebeit kiheverve, kivárja a zord idők enyhülését... Öcsém restaurálta (ahogyan korábban Klapkát is), és most ott látható ismét a tőlünk eltulajdonított város főterén!

Visszatért tehát Komárom bronz oroszlánja, ahogyan korábban már megtette ezt a szintén összelövéldözött, talpazatáról ledöntött, s egy szovjet tankkal a várárok szemétdombjai közé vonszolt Klapka-szobor is.

Csak az igazság visszatérésére kell még várnunk!

Vajon meddig?

Dr. Balogh és Gizike tyúkszeme

Egykor együtt koptatta édesapámmal a komáromi gimnázium osztályának már amúgy is megviselt és „megbicskázott” padjait... Egyébként pedig dr. Balogh Béla egész karrierjét – beleszámítva az érettségijét, majd az oklevelét is – fantasztikus emlékezőtehetségének köszönhetette. Már gimnáziumban is úgy kimagaslott a társai közül ezzel a tehetségével, mint az eukaliptusz a törpefenyők közül!

A szigorú katolikus paptanárok mindegyike elragadtatással hallgatta, amikor a vastag nyakú gútai fiú szóról szóra mondta fel mindig az előző napon kapott magyar, német, de a latin és görög leckét is! A nyomtatott szövegből soha nem hagyott ki egyetlen szót, de nem is tett hozzá.

A tudományegyetemen ugyanezt folytatta a törvényekkel, azok minden paragrafusával, fő- és alcikkelyével, s úgy idézte azokat még álmából felriasztva vagy a zuhany jeges vize alatt állva is, mint a legtudósabb papok a bibliát, vagy talán még annál is jobban.

Tizenöt évvel később – bizonyítandó magának, hogy az emlékezőtehetsége egyetlen grammmal sem csökkent a szaladó évek múlásával – magánszorgalomból betanulta az

egész telefonkönyvet, az összes névvel és számmal együtt!

(Az igazság kedvéért azonban meg kell mondanom, hogy a harmincas évek végén és a háborús negyvenes esztendőök elején még korántsem volt annyi telefon, mint most. Hiszen ma egy korszerű végéből is felhívhatja az ember a miniszterelnököt, a köztársasági elnököt, s ha őket éppen akkor nem, akkor legalább nem mindig elragadó – titkárnőjüket.)

Ez a dolog pedig így kezdődött:

Ha jól tudom, dr. Balogh Béla egy délelőtt, amikor még éppen nem tolongtak túlságosan apám könyvkereskedésében a vevők, e szavakat intézte volt osztálytársához:

- Lacikám, lenne hozzád egy nagy kérésem.
- Miért is ne lehetne, hiszen már csaknem a csiszolatlan kőkorszak óta ismerjük egymást? Hát akkor csomagold ki a kérésed! Miről lenne szó?
- Ki akartam próbálni, hogy még mindig úgy fungál-e az emlékezőtehetségem, mint régen. Betanultam a telefonkönyvet! A feleségem utálja a számokat, a telefonkönyv pedig végképp nem érdekli. Felmondom neked, ha beleegyezel. Ellenőrizd, csinálok-e hibát?

Apám már csak azért is vállalta Béla doktor memóriájának ellenőrzését, mert biztos

volt benne, hogy a telefonkönyv tömény unalmában csak követ el hibát. De türelme nem termett rózsát, még csak egy rózsaszirmot sem, mert dr. Balogh nem hibázott!

Élete, memóriája akkor, élete negyvenharmadik évében mondott csődöt először! Ő, aki ismerte ától cettig az összes törvényt talán jobban, mint Werbőczy a Hármaskönyvét!

Ez pedig akkor kezdődött, amikor a megrögzött agglegényből már boldog férj lett! Amikor a második világháború után is kimondták a nagyhatalmak a csak szomszédainkat boldogító „igen”-t, mégpedig Trianonra, s a felvidéki magyaroknak kötelezővé tették az állam-, azaz a szlovák nyelv elsajátítását és használatát.

Ő, mármint dr. Balogh, aki – egyebeken kívül – fejében hordozta az összes törvényt, már gimista korában bemagolta Arany minden versét, Catullusét meg latin eredetiben, hiába vágta be szóról szóra az egész magyar-szlovák nyelvkönyvet, a köznapi életben alkalmazni a világért nem tudta, s a szlovák vállalat csak amolyan két lábon járó lexikonként alkalmazta, a lehető legalacsonyabb fizetésért.

Érdekes, hogy ő ezt nem nagyon szívtá mellre!

Addig semmi panasza nem lehetett Istenre vagy a saját életére. Gazdag fiú volt, aki mindent megtanult, de a „nincs” szó teljes jelentéstartalmával nem volt tisztában. Ez

nem bűn, hanem csupán a gölyának tulajdonítható szerencse, aki egy gazdag ház ablakába tette.

Természetesnek tartotta, hogy mindene megvan.

Tehetős szülei révén beleszületett a vagyonba. Miért is foglalkozott vagy próbálkozott volna a „nincs” szó feneketlen kútjának mélyére hatolni? Nem ivott, nem dohányzott, nem kártyázott, pedig az utóbbiban talán sokáig szerencséje lett volna. Mégsem „művelte”.

Eléggé koros ember volt már, amikor a szerelem szele megcsapta! S talán nem egészen véletlen az sem, hogy egy gazdag gútai malomtulajdonos leányába szerelmesedett bele, akinek a hozománya legalább olyan „vaskos” volt, mint a dereka, ráadásul a segge szép kerek és a melle ellen se lehetett volna egy jószemű szobrásznak se kifogása. Helyes volt, csacsogós, s ha kellett, szókimondó, akár kiabálós is. Mindennek ellenére akkor még nem kötötték be a fejét.

Kerek hatvan esztendő elteltével már kinyomozni se tudnám, hogy a kemény húsú, gazdag Gizikének tetszett-e meg a doktori címet viselő és szintén gazdag agglegény, vagy Béla doktornak a minden külső és belső szépséggel megáldott Gizike?

A doktor úrnak addig szinte egész életét lefoglalta a tanulás, a magolás és így a lá-

nyokhoz, nőkhöz semmivel sem értett jobban, mint az egyszeri félkarú hajdú a harangöntéshez. Ember legyen az a talpán, aki ezt a mulasztást pótolni tudja, ha annak idején elmulasztotta!

Dr. Balogh megpróbálta, s ehhez egykori osztálytársa hathatós támogatását, segítségét kérte. Fülébe jutott ugyanis valamilyen kacsaringós úton, hogy Gizike szülei Azívesen hozzáadnák egyetlen leányukat, ha kérőként jelentkezne be hozzájuk!

Gizike erre – szép kerek vállát vonogatva – csak ennyit mondott:

- Béla jó fiú, helyes fiú, és még gazdag is. Szívesen hozzámennék, ha legalább egy kicsit udvarolna!

A leány apja kiült Bélával a lugasba, a malomkő asztal mellé, és elmondta neki, hogy tetszik a leányának és hozzá is menne:

- De hát tudod, mindegyik lány elvárja az udvarlást, mert olyan az életében, mint az ételben a só. Vagy még olyanabb! Udvarolj, kedveskedj neki, ahogyan más legények csinálják!

Éppen csak azt nem kérdezte meg a jövődöbeli após Bélától, hogy udvarolt-e már életében, volt-e ilyen meg olyan kapcsolata nővel, mielőtt még Gizikét megismerte volna?

Hát pontosan az nem volt, de még egyetlen barátja sem az apámon kívül, ami inkább csak az iskolatársi kapcsolat továbbápolása volt. Soha nőkről nem beszéltek. De hát kihez fordulhatott volna Béla doktor, ha nem az apámhoz, aki csak akkor tudta meg Béláról, hogy az még majdnem vagy teljesen szűz, amikor megkérdezte őt:

- Lacikám, hogyan kell udvarolni?

Apám valósággal elhűlt:

- Hát te még soha nem udvaroltál? Akkor hogyan akarsz nőszülni? S aztán ki az a szerencsés leányzó, akit kinéztél magadnak?

Dr. Balogh szépen, aprólékosan elmondott mindent az apámnak. Többek között azt is, hogy Gizike nagyon tetszik neki, nagyon kedves, s a szülei szívesen hozzáadnák, ha előbb egy kicsit udvarolna neki. De hát hogyan kell azt csinálni, hogyan kezdjen hozzá?

Az apám még mindig hitetlenkedve nevetett:

- Kezdjed úgy, mint a kolbászt, vagy az egyik, vagy a másik végén!

Aztán politizálni kezdtek, és Béla még éjszaka is egyre csak azon töprengett, miért emlegette apám éppen a kolbászt? Mi lehet, melyik lehet Gizike egyik vagy másik vége?

Másnap megint beutazott hozzánk:

- Lacikám, segíts rajtam az Istenért! Teljesen tanácstalan vagyok. Mondd el szép

sorjában, hogyan kell kezdenem az udvarlást?

- Ha a szépséges Gizike este kikísér a kapuhoz, azt dicsérd meg rajta, ami neked a legjobban tetszik, megsimogathatod a kezét is.

Gyerekes dolgok voltak ezek, s hogy mennyire azok, már másnap este kiderült, amikor Gizike megint a kapuig kísérte addig szerelmet vallani nem tudó lovagját. Meztéláb volt, hiszen a föld még őrizte a nyári nap melegét. Béla doktor valahogy félt a lány némán kérdező szemébe nézni, hát a csupasz lábacsáját bámulta. Végre aztán dadogva, hebegve mégis megszólalt:

- Kedves Gizike... – kezdte, aztán elakadt.

- Na, végre talán megszólal ez a pupák! – gondolta a leány, akinek már nem csupán a szerelemre, hanem az anyaságra is érett, szép teste egyre inkább türelmetlenkedett.

- Kedves Gizike – folytatta a férfi. – Nem is tudtam, hogy tyúkszemek vannak!

- Maga egy hülye, Béla! Látni se akarom! – kiáltotta a lány, és sírva beszaladt a házba. Ott aztán bevallotta szüleinek, hogyan kezdett neki Béla udvarolni. Ő sírt, az anyja tanácstalan volt, apja pedig majdnem rosszul lett a kacagástól, hiszen Gizikének egyáltalán nem is volt tyúkszeme!

Béla doktor már másnap reggel eljött apámhoz, töviről hegyire elmondta, hogyan

vallott csődöt alig megkezdett szerelmi vallomásával.

Az apám tegezve mondta neki ugyanazt, amit előző este Gizike magázva mondott neki:

- Te valóban hülye vagy, Béla! Engeszteld ki Gizikét egy csokor rózsával és egy doboz finom Stümmer csokoládéval. Aztán, ha utána megint kikísér a kapuhoz, ne mondj neki semmit, csak kapd át a derekát, s mielőtt mukkanni tudna, csókold meg jó erősen a száját! Ha érzed, hogy viszonozza, akkor...

- Akkor mit csináljak? – vágott szavába Béla.

Apámat megint elfogta a nevetés, de annyira, hogy közben alig tudta kinyögni:

- Akkor mit csinálj? – Ha-ha-ha! Akkor egyik kezeddal nyúlj be a blúza alá, a másik kezeddal meg csípj egy jó nagyot Gizike seggébe! – Ha-ha-ha-ha...

- Ez az udvarlás? Hogy megcsókolom, a mellét szorongatom és belecsípek a seggibe? – kérdezte a doktor úr, majdnem egészen bambán.

- Nézd, Béla, ha beszéddel nem tudod meghódítani, a tettek mezejére kell lépned! Ha nem teszed, többé ne kérj tőlem tanácsot!

- Jó, megteszem! Veszek rózsát, meg Stümmer csokoládét is. ha megbocsát és kikísér a kapuhoz, azt teszem, amit mondtál! De ha most is csődöt mondok, akkor

megmaradok agglegénynek! – mondta, ezt most már határozott hangon.

Másnap megint eljött, de akkor már egy egészen új ember volt a doktor úr. Arca ragyogott a boldogságtól.

- Sikerült! Sikerült, Lacikám! Soha nem felejttem el, igazán soha, hogy neked köszönhetem! – ölegette meg az apám.

- Jó, jó, Béla. De azért ne tévessz össze Gizikével! Ne csókolj szájon, hagyjad békén szőrös mellem, és ne csípj bele a seggembe se! És most mondd el részletesen, hogy mi történt tegnap este a kapuban?

- Gizike először durcás, haragos volt, rám se akart nézni, de aztán a csokoládét majszolgatva megbékélt és megint kikísért a kapuhoz. Ott az izgalomtól valahogy megfeledkeztem arról a sorrendről, amit te diktáltál.

- Megfeledkeztél a sorrendről?

- Meg, Lacikám. Először megöleltem, ahogyan mondtad, aztán bele akartam csípni a seggibe, de az nem sikerült, mert nagyon kemény segge van. Aztán benyúltam a blúza alá. A melle is jó nagy és kemény volt! Akkor Gizike ficáncolni kezdett, talán kiabálni vagy csak mondani akart valamit! De én még jobban magamhoz szorítottam és a számmal befogtam a száját... jó sokáig!

- Na, ezt eddig egészen jól csináltad. Aztán mi történt? – kérdezte kíváncsian az apám.

- Valahogy kiszabadult a kezemből, adott két hatalmas pofont, közben többször is elmondta, hogy hülye vagyok. Én csak bámultam rá, egy szót sem tudtam kinyögni. De nem is köllött! Gizike arcához húzta a fejem és szájon csókolott. Tudod, milyen erős az a lány? Két akkora pofont adott, hogy még reggel is sajgott a helye! – mondta boldogan vigyorogva a doktor úr.

- Azt a két pofont azért kaptad, te mulya, mert ennyire megvárakoztattad. Már fél éve boldog férj lehetnél, te hülye. Lesz mit behoznod. Hát csak iparkodj!

Dr. Balogh Béla – tudtommal – túlélte az apámat, akit – a saját megfogalmazása szerint – élete végéig az egyetlen és legjobb barátjának tartott.

Bár szép, gazdagon berendezett házuk kéményére nem szállt rá a gólya, azaz gyermektelenek maradtak, olyan boldogan éltek ketteskén, mint egy szerelmes gerlepár. Mindig is Gizike irányítása szerint. Talán még most is boldogan élhetnének, ha Béla doktor nem idén töltené be élete századik esztendejét. Ha még élne.

Abban az évben született, amelyikben az édesapám, 1903-ban.

Becsületbéli levél

„Igéim bővekek, zengők, nagyok:

Papoknak ivadéka vagyok...” Ady

„A jó pap Isten áldása,

a rossz Isten átka!...”

Volt egyszer egy falu a Csallóközben, ahol a gazdag kálomistáknál annyira divattá, de talán íratlan törvénnyé vált az egyke, hogy a temetőben szemlátomást szaporodtak az ilyen és hasonló sírfeliratok:

... élt 19 évet ...

... élt 20 évet ...

... élt 21 évet ...

Csupa-csupa virág szép fiatalasszony költözött el ebből a siralom völgyéből a jobbik hazába – a divat, no meg a bába jóvoltából – férjére hagyva az emléket és egy-egy kis

anyátlan árvát.

Viszont a többnyire cselédsorban tengődő katolikusok úgy elszaporodtak, hogy papot kértek maguknak a püspök úrtól, „ne kénytelenéssenek a szomszéd faluba eljárni” a vásár- és ünnepnapi szentmisére.

Kaptak is papot, de olyat, aki a diákon kívül a német nyelvet is bizonyára szépen és jól beszélte, de a magyart csak nyúvasztotta! Pedig akkoriban a katolikusság is erősen szerette volna magyarul hallgatni a misét, hogy kiérthesse belőle Isten szavát.

A kálomista pap – látva a girhes pápisták fancsali ábrázatát – úgy nevetett, hogy szinte rengett bele a hasa. Naponta legalább egy tucatszor elmondta boldog-boldogtalannak a maga gyártotta szóviccét:

Kismise – nagymise,

Mese a magyar mise.

Nem lesz abból semmise!

Visszahallotta ezt a plébános, s azon nyomban elhatározta, hogy ő bizony – híveinek és saját magának a lelki és testi üdve érdekében is – megtanulja ezt a barbár ázsiai nyelvet, de gyorsan és tökéletesen ám, hadd pukkadjon meg kálomista kollégája!

A nyelvtanulást azzal kezdte, hogy felfogadott egy Veronika nevezetű takaros fehérszemélyt. Szobalánynak fogadta, de a nyelvtanulásban elért gyors sikerei fejében, csakhamar szakácsnővé, gazdasszonnyá léptette elő!

Valóságos nyelvzseni lehetett a plébános úr, mert két év alatt tökéletesen megtanult magyarul a gazdasszonyától és szegény, de hálás híveitől. Nemsokára olyan „i”-zű, meg mássalhangzó kettőzű csallóközi magyarsággal mondta el – könnyekig meghatott – híveinek a vasárnapi szentbeszédet, mintha nem is svába, hanem egy jó magyar asszony tejét szívta volna magába.

Szerette a szegény embert még akkor is, ha netán cigány volt az istenadta. Amit kapott, azt Isten nevében mindig elfogadta, amit néha ígért, azt oda is adta a még nálánál is szegényebbeknek.

Amikor megvette az első tehénkét – ezzel megvetve anyagi jólétének alapjait –, aligha volt nálánál boldogabb ember széles a Csallóközben. A vételről szóló papírt haláláig őrizgette a szivaros ládikója fenekén, s csakis ennek köszönhető, hogy ez a jeles – és a maga nemében páratlan – alkotás bevándorolhatott a magyar irodalom kincstárába, s most íme, teljes hűségében és terjedelmében közre is adhatom:

Marha – Nyukta

Nyukta egy darab Tehénről, aki itt Kis-keszinny szüleményezvén, mint Tehény fölnevelkedet, az igasság érdekében ezen Levél kiadattot és hogy az Mónár József salját nevelése és mind egészséges, minden bajoktól mentt Marha bizonyítom

Marba

 XY

Pöcsét

Marha – Bizonyító

Míg más közönséges földi halandóra – úgy általában – nemcsak a rúd jár rá, hanem még a baj is csőstől jön, a mi papunkra csak úgy szakadt az áldás... Valamelyik magtalanul elhunyt rokona után nagy vagyont örökölt!

A „salját kőccségire” csináltatott kelyhet a szapi aranyászoktól vásárolt sárgaaranyból, a legdrágább piktórral nagy oltárképet festetett a szerény kis templomba, a melékoltárhoz pedig egy szép, szelíd Krisztust.

Nem tagadhatom el, hogy ez utóbbi miatt támadt az első és utolsó, az egyetlen félreértése a híveivel, akik egyhangúlag kijelentették, hogy az a Krisztus nem is Krisztus igazán, mert még golyvája sincs! Az pedig van minden valamirevaló embernek! A jólelkű pap mi mást tehetett – a szent cél érdekében –, testhezálló golyvát festetett az Isten fiának – a falusiak legnagyobb meglepetésére. (Akkoriban ugyanis a Csalló-

közben – a rossz ivóvíz miatt – nagyon sok volt a golyvás ember).

A szerény kis paplak helyébe valóságos palotát építtetett. De lett is becsülete még a gazdag kálomisták előtt is akkora, hogy messziről megsüvegelték. A papjukkal meg együtt borocskázott, politizált, mely utóbbi abban nyilvánult meg, hogy mindenért az osztrákot szidta, még talán azért is, ha termését elverte a jég. Mindenért, mindenkinek megbocsájtott azonnal, de az osztrákot ki nem állhatta, s bizonyára tudta, hogy miért.

A két pap megállapította, hogy Magyarországnak – a bűnös osztrák mesterkedés következtében – tengere ugyan nincs, az Adriától eltekintve, de tengernyi adóssága van, és ez az oka a régi szép magyar nép romlásának. Továbbá azt is, hogy csak a hazug osztrák híresztelés következtében hiszi a világ, hogy *„mi magyarok oláhot eszünk früstökre, szerbet ebédelünk és tótot vacsorálunk!”*

Meggyőzte a kálomista papot, hogy egyedül a dús gyermekáldás szabadíthatja ki Magyarországot a sasnak csak hazudott kétfejű osztrák keselyű karmaiból, s az nem-sokára már a szószék magasából hirdette, de inkább mennydörögte oda a vonakodva ugyan, de hatékonyan engedelmeskedő híveinek, hogy halálos bűn a világra kéredzkedő gyermekekből – szándékos emberi beavatkozással, hitvány anyagi megfontolásból – angyalt csináltatni! Hogy a pokol mélységes fenekére kerül az, aki *„a Teremtő aka-*

rattyát” gátolja!

Maga a lelkész járt elől – fekve – a jó példával, és hogy a mulasztását behozza, néhány év alatt négy szép, egészséges fiút és három leánygyermeket nemzett a már legénykedni kezdő egyetlenke mellé.

Gyors gyarapodásnak indult hát a föld fölötti egyházközség, s elhanyagolódott a föld alatti. Sokkal több lett a keresztelő, mint a temetés, aminek következtében a falu nagygazdáiból – néhány évtized elteltével – hírmondónak is alig-alig maradt, annál több lett a nemzet megmentésére szánt szegény kálomista.

No de ne vágjunk az események elébe!

Amint mondtam, a lelkész „lelkiösmeretösen” tette a dolgát, a maga szent és magyar kötelességét a fajta gyarapítása céljából, de borocskázás közben meg-megpiszkálta a kétfejű sast, illetve keselyűt kézzel-lábbal koppasztani akaró plébánost.

Egyszer aztán ez a beszélgetés zajlott le köztük:

- Öcsémuram, te is csak olyan ember vagy ám...

- Hogy én? És olyan? De hát milyen?

- Olyan, aki vizet prédikál a magyar testvéreinek, de bort nyakal! Könnyű neked a gyermekáldásról papolni pópista pap létedre, bezzeg nekem...

A plébános csak hallgatott, vörösödött, végre aztán – halálos elszántsággal – csak kibökte:

- Nálatok, bátyámuram, nem divat a gyónás, de ha már a magyarok istenének tetszően összebarátkoztunk, összesövetkeztünk és ilyen jó cimborák lettünk, be kell vallanom neked valamit.

A lelkész szeme felcsillant a rakott asztal fölött:

- Na hát akkor, ki vele, pajtás, nehogy megfeküdj a gyomrod a rossz lelkiismeret, mint múltkoriban az a finom kolozsvári káposzta!

- Hát csak az, hogy izé...

- Mizé, te? Nyögjed már ki végre!

- Hát csak az, hogy nem betegség miatt küldtem én el fürdőre a szakácsnőmet, hanem hát a nagy szégyen elkerülése végett, már háromszor! – bökte ki rákvörösen.

- Hát bizony, igaz, ami igaz, a szent nevű Veronika nem csupán gazdasszony- és nyelvtanárnőként vált be a plébános úrnál! Majd kicsattan az egészségtől, mióta Isten felvitte a dolgát, és ha csupán tőle függ, akár havonta szülhetett volna egy-egy egészséges gyermeket!

A nagytiszteletű úr olyan kacagásban tört ki, hogy először a könnyei csurogtak végig

pufók ábrázatán, aztán a kacagás csuklásba ment át, majd köhögni és fulladozni kezdett, s a szünetekben csak úgy bugyborékolta elő szájából a szavak:

- Ó, te alamuszi sváb kutya! Te akasztófára való, képmutató, álszent pápista! Tudd meg, hogy mostantól már emberszámba veszek! Aztán hol rejtegeted a fattyaid?

- Hát Pozsonyban, egy gyermektelen magyar családnál neveltetem őket. Úri módon nőnek!

Aztán szép sorjában kiderült, hogy a három gyereket a pozsonyi család örökbe fogadta, a plébános meg Veronika mint keresztszülők szerepelnek. A gazdag kereszta pedig anyagilag fedezi a neveltetéssel járó költségeket.

A két erősen jószándékú pap aznap annyira a pohár fenekére nézett, hogy a katolikust alig tudta ágyba parancsolni a Veronikája, a kálomistát meg a két bakter vitte haza – a jó borralaló reményében – a kertek alatt, nehogy szó érhesse a ház elejét!

Közben teltek-múltak az évek.

A keszeg plébános is pocakot eresztett és a pocakjával együtt mintha az étvágya is megnőtt volna! Az addig – hazafias kötelességének lelkiismeretes teljesítésétől eltekintve – szinte szent életet élő plébános egyszeriben megváltozott!

Életének erről – a közbülső – időszakáról egészen véletlenül, a falubéli cigányoktól

szereztem értesülést, akiket nagy nehezen sikerült rávennem a mesemondásra.

- Volt itt olyan cigány is, akinek száz tehene vót! – mondta egy öreg dade. Amikor látta hitetlenkedésemet, nyomatékosan hozzátette: – Higgye el, ez nem mese!

- Nagyon régen lehetett az – kockáztattam meg.

- Hát az igaz, hogy nagyon régen vót, de attul igazabb! Akkor vót, amikor a plébános urat megszállta az ördög, pedig hát jó ember vót!

- Megszállta az ördög?!

- Meg bizony, egy kis időre.

- Aztán hogy hívták azt a plébánost?

- Hát azt most, így hirtelenjében nem tudnám megmondani, talán az anyjukom, ha hazajön. De jó ember vót, megbecsülte a szegény cigányt is, míg meg nem hótt. Csak az az egy baja vót, hogy olyan zsidós neve vót.

A dade beszédéből kiderült, hogy az én magyarrá vedlett, magyart gyarapító plébánosom idejében élt itt az a bizonyos száz tehenes cigány, s most aztán még nagyobb érdeklődéssel vártam a mesét, amit később kiegészített az ottani nyugdíjas tanító is. Aztán vagy igaz volt, vagy nem volt igaz.

- Hát az a plébános – miután belebújt az ördög – minden vasárnap azt beszélte a

szószékről, hogy ha valaki neki ajándékoz valamit, az az illetőnek kilencvenkilencszer lesz visszafizetve az Úristenke által. Így aztán a nép – ki-ki a tehetsége szerint – hordott a papnak tyúkot, kacsát, libát, de még tehenet is.

Egyszer a plébános megszámolja a teheneit és látja, hogy éppen kilencvenkilenc van már!

- Még egy tehenke kéne és megvolna a kerek száz! – morfondíroz magában, és íme látja, hogy jön a szegény cigány a tehenével!

- Nini! A cigány hozza a tehenét! Ki gondolta volna? No, köszönöm, te cigány. Kilencvenkilencszer kapod ezt te vissza!

Másnap reggel kihajtotta a pásztor a teheneket a legelőre. Legelésztek is azok szépen egész napon át. Amikor aztán esteledni kezdett, a pásztor hazafelé terelgette őket. Elöl ment a cigány tehene, mint egy lerongyolódott generális a K und K hadseregből, utána szépen a többi. De hát az még nem szokta meg új helyét, ment szépen tovább a cigány toldott-foldott viskója felé, és a kilencvenkilenc jámbor tehenke meg hűségeseen követte. A cigány már kint várakozott az utcán és amikor meglátta a lassan közeledő tehen-csordát, elkiáltotta magát:

- Anyjuk! Rajkók! Gyorsan gyertek ki! Az Úristenke máris megfizet a mi

tehenkénként, kilencvenkilencszer, ahogyan a plébános úr mondotta.

Amikor ezt a pap megtudta, felindultan, lélekszakadva szaladt a szegény cigányhoz. Az meg már messziről kiabálta felé:

- Látja, látja, plébános úr?! Szívemre vettem a szavait, odaadtam egyetlen szépséges tehenkémet és most látom, mennyire igazat tetszett mondani!

Mit tehetett a plébános, ha a cigány ennyire bízott benne? Nem ingathatta meg a hitét, nála kellett hagynia a teheneit! De mikorra hazaért, inkább a vízihullához hasonlított, mint egy életerős paphoz, aki ülve és állva egyaránt megállta a helyét, de még fekvé is.

Otthon nagy keservesen elnyöszörögte Veronnak, hogy mi történt, s abból egyszerűen kibújt a kardos menyecske, még lány létére is, hiszen a csaknem húszesztendő szolgálat után már erősen benne járt a korban, s a plébános úr vagyonát egy kicsit a magáénak is érezte, ami nem csoda. Csípőre tett kézzel ripakodott rá az inkább holt, mint élő emberre:

- No, plébános úr, kitelt itt a papi szolgálata! Most már aztán fogja magát és menjen el a cigányhoz százegyediknek – ökörnek!

Erre a rövid beszédre, nevetésre kerekedett a plébános úr már amúgy is kerek képe:

- Még ha legalább bikát mondtál volna, Veronkám!

Az meg így kontrázott:

- Mire másnak meggyün, a plibános úrnak elmegy, mármint az esze!

Mert hát ilyen szókimondó teremtes volt Veronika, hiába volt olyan virágszelíd neve.

De a Magasságos akaratából már másnap rendeződtek is a dolgok. Délelőtt beállított a cigány a plébániára.

- Na mi az, Lajkó? Talán bizony értem jöttél? – kérdezte fanyar humorral, mert egyre Veron ajánlata járt a fejében tegnap óta.

- A bajommal jöttem, plibános úr!

- Hát mi a bajod, mióta gazdag lettél? Az egész monarchiában nincs náladnál gazdagabb cigány, de talán még az egész világon se.

- Az is a baj, plibános úr! Van száz tehenem, de nincs, aki megfejje, takarmányozza, takarítsa. Nincs takarmány, meg istálló sem!

- Hát csak nem akarsz velem megfejetni a teheneid? Vagy talán én lássam el őket takarmánnyal, vagy építtessenek nekik istállót, fogadjak melléjük bérest? – fortyogott a hirtelen jött méreg a plébánosban.

- Dehogy, dehogy azért jöttem. Csak megkérdezném, nem vásárolná-e őket meg a

plibános úr? Nem akarom, hogy idegen kézre kerüljenek. Jutányos áron meg-számítanám – mondta ravasz vigyorral a cigány és likas tökfedőjét gyűrögette a kezében.

- Hogy én, a saját teheneimet?! – rikkantotta a pap. – Te cigány, vigyázz magadra, mert – de a többit lenyelte és jóval higgadtabban kérdezte: – Hát aztán mennyiért adnád el a kilencvenkilenc tehened, te cigány?

Az megvonta a vállát:

- Hát annyiért, amennyiért igaz hozzám való hajlandóságából adnánk a plibános úr, instálom alássan! Tudom én, hogy jó szíve van, nem csapja be a szegény embert.

- Kapsz értük kerek száz aranyat! Adod-e?

- Adom hát! – vigyorogta fülig érő szájjal a cigány. – Már hogyan is ne adnám, amikor adom?

- Rettentő nagy pénz ám az a száz arany, te cigány! Nem is tudom, mit kezdesz majd vele, de az már legyen csak a te dolgod! Ennyi pénzhöz már hivatalos írás kell. Hívjad csak át hozzám gyorsan a nótárius urat, meg a tiszteletes urat! Addig én összekaparom ezt a töméntelen aranyat a ládám fenekéről! – mondta és kacagott az az istenes lelke, mert tudta, hogy élete legnagyobb butasága után, most legjobb üzletét köti ezzel a lókötő cigánnyal, aki tegnap túljárt az eszén.

Rohant a cigány, kacagott a pap és mire azok hárman beállítottak hozzá, már ott volt az asztalon egy rakáson a száz darab arany! A cigányt a boldogságtól még a hideg veríték is kiverte a nagy halom aranypénz láttán, káprázott bele a mécsvilághoz szokott szeme. Hát még akkor, amikor a nótárius uram kedélyesen felszólította:

- No, Lajkó, akkor lássuk a tudományod!

Nekiállt a cigány a számolásnak, mert azt tudott, ha olvasni meg írni nem is. Mivel azok hárman nagyon figyelték, mindig elvétette a számolást és ezért mindig újra kellett kezdenie. Nagy nehezen azért mégiscsak eljutott negyvenig.

- Megolvastad, Lajkó? – kérdezi a nótárius.

Az nagy gonddal megvakarta a feje búbját, majd felelőssége teljes tudatában kijelentette:

- Meg én – negyvenig... Ha eddig nem volt semmi híja, megvan biztosan a többi is!

Kacagott a három uraság, a cigány meg csak nézte őket tátott szájjal, hogy ugyan mitől kerekedett hirtelenében ilyen jó kedvük a bolondosoknak, amikor itt leginkább neki lenne oka a nevetésre? Amikor az urak végre megcsillapodtak, a nótárius átszámolta a pénzt, kalamárist, pennát meg papírt kért, firkált rá valamit és a cigánnyal – annak rendje és módja szerint – két keresztet rajzoltatott az írás alá, hogy teheneiért a

száz darab aranyat hiánytalanul átvette.

Alázatosan hajlongva távozott a cigány, aztán ugrándozva, ordítózza rohant hazáig. A három úr azonban együtt maradt áldomásra. Iszogatás közben mondta a nagytiszteletű úr:

- Mégiscsak megpártolt az a te külön pápista istened. Amilyen veszteség ért tegnap, olyan jó üzletet kötöttél ma. Szerencsés ember vagy te, öcsémuram! Csak egy szerencsésebb van náladnál.

- Igen, a cigány! Tegnap reggel még csak egy koszos tehene volt, aminek a bőréért jó ha két hatost kapott volna a zsidótól, és ma – az én rovásomra – gazdag ember! – mélázott a plébános úr kissé elszontyolodva.

- No, igyunk egyet rája! – noszogatta őket a nótárius. Víg adomázással eliszogattak estig, de talán hajnalig, mert a történetek után megbékélt Veronika szorgoskodva, negédeskedve hordta az asztalra a jobbnál is jobb falatokat, és a borról sem feledkezett meg. A szíves kínálásból pedig igazán nem volt hiány:

- Egyék-igyék, nagytiszteletű uram, nótárius uram! Ne koplaljanak, mint otthon! – noszogatta őket amúgy csallóköziesen. A három férfiember szívesen legeltette rajta a szemét, és ez tetszett neki nagyon, hiába viselte egy kalendáriumi szentnek a nevét.

Minden folytatódott volna a régiben, talán csak az ásó, kapa meg a nagyharang választotta volna el egymástól a két összeszokott embert, ha az a bizonyos – többször érdemben emlegetett – Veron a szolgálatának éppen a huszadik évfordulóján váratlanul elő nem rukkol azzal, hogy ő pedig férjhez akar menni!

A plébános még a száját is eltátotta a csodálkozástól, aztán végre mégiscsak kinyögte nagy kínos, keservesen:

- Mi az, te Veron, hát megháborodtál a jó dolgodban? Csak nem bújt beléd az ördög?

- Az nem, de az eszem csak megjött – mondta a hajadon a helyzethez éppen illő komolysággal, aki hátulról még – hajaj! – nagyon jól mutatott és előlről sem untatott, ha kicsinosította magát. – Ez így mégsem az igazi! Itt a plébános úrnál igazán nem volt semmi bajom, jól is éreztem magam egészen eddig... De egyszer csak megvénülök, aztán már nem köllök a kutyának se! Várjam ki talán, amíg hoz helyettem másat a plébános úr?

- Most még nemcsak a kutyának köllesz, mi?!

- Köllök bizony, és nem is akárminek, hanem hites feleségnek! Nem is akárkinek, hanem birtokos embernek! Ha kiadja most a húszéves járandóságom, végre becsületes asszony lehetek. Eddig csak lány voltam a világ szemében, ha becsületes is. Tudja ezt jól a plébános úr. De a böcsületemről pakszust kérek! Adja nekem írásban a plébános úr,

milyen tisztességes, becsületes személy vagyok!

A pap nem szívesen mondott le Veronkáról, hiszen úgy hozzánőtt a két hosszú évtized alatt, mint babszár a karóhoz, de be kellett látnia, hogy az asszonynak igaza van, még mennyire igaza? Meg aztán akad még bőven formás fehérszemély, aki szíves örömet eljön szakácsnőnek – meg minden egyébnek – a paplakba.

Fogta a pennát és nagy műgonddal írni kezdett, nehogy a ténta ráfröccsenjen a papírra, mert azzal folt eshetne a tisztességes fehérszemély becsületén is.

Böcsületbéli Levél!

Szól pedig Vörös Veronikáról aki mind mindenkorböcsületbéli (eleinte Szolgáló, később Szakácsné) egyszóval minden kinlévő, úgyszinte belső Szolgáltatokra Egészen alám vetett személy, aki 20 Esztendőig böcsülettel mögszógált és mindig engedelmeséggel, hűséggel kívánságom szörint kiszógált, most azonban, sajnálistomra, töllem férjeztetvén, mint hajlékony, egészséges (Tudom) személyt és Personát mindekinek salját tapasztalatom után ajánlom. Mit ezennel az Ő kívánságára utoljára is élő pöcsétömmel útnak bocsátva ellátom és bizonyítom

XY

Esperes – Plébános

Most már akár ki is tehetném a pontot – a plébános úrral együtt – a történet végére, de úgy érzem, néhány szereplője megérdemli, hogy a további sorsáról is írjak néhány sort.

Lajkó cigány okosan használta fel, s többször meg is fizettette a száz aranyat, téglagyáros lett – akkori csallóközi viszonylatban. Az ő és családja vetette vályogot az egész környéken szívesen vásárolták az építkezni akarók, hiszen a cigány a „saját fogatain” szállította a kívánt mennyiséget. Egyik fia a szabadságharc idején beállt honvédek és ott esett el a becsület mezején, rácsáfolva arra az állításra, hogy a cigány gyáva! A másik fiából híres prímás lett. A többiről nem sikerült megtudnom semmit.

Veronika hites feleség lett.

Derék nagy marha ember volt a férje és jó gazda. Annyira megszerette felesége keresztgyerekeit, hogy minden vagyonát rájuk hagyta csakúgy, mint a plébános úr.

Jó magyar ember lett mindhármasukból.

A plébános úrból és a nagytiszteletű úrból a Bach-korszakban – a magyar szabadság érdekében kifejtett munkájuk „elismeréseként” – börtönviselt ember lett. Akkoriban ennél fényesebb kitüntetést nem is kaphatott magyar ember!

A börtönt is kibírták és csak a tekintélyük nőtt vele. A plébános úr még kerek negyed századon keresztül terelgette híveit az élet rögzös ösvényein, a legjobb tudása szerint. Német neve ellenére kevés szív dobogott magyarabbul és bátrabban azokban a nehéz években a kis falucskában, mint az övé.

Legyen nekik könnyű a föld!

Béke poraikra!

Madárrét boszorkánya és az indzsellér lelke

Azon a júniusi délutánon otthonról csaltuk el a vesszőkosarat fonó István bácsit: - Jöjjön inkább le velünk a Dunához, és meséljen valamit! Az a kosár megvárja... Virított a pipacs, kéklott a búzavirág és érett már a csallóközi arany a napfényben. Nevetett minden, mint a piciny gyermek, ha meglátja édesanyja kedves, mosolygós arcát. Torkuk szakadtából daloltak a madarak.

Aztán lassan esteledni kezdett.

- Ez itt mind feneketlen mocsár volt a Duna szabályozása, a vizek lecsapolása előtti időben! – mondta István bácsi. – Itt láttam életemben először az indzsellér bolygó lelkét, s itt beszélt róla először az édesapám, mikor még csak öklömnyi legényke voltam.

- Mi az, hogy indzsellér? – kérdezte Béla, aki ugyanúgy szeretett a természetben járni, mint én, de olvasni és tanulni már kevésbé. Én már tudtam, hogy valamikor a föld mérésével foglalkozó embereket nevezték így.

- Hát az indzsellér mindig indzsellér volt, és biztosan az most is. de mondják mérnöknek, meg közönségesen földmérőnek is. De menjünk csak le a vízpartra, mert itt felfalják magukat a szúnyogok! Ott majd – tűz mellett – elmondom, mit mesélt nekem

egyikükről jó hatvan évvel ezelőtt az édesapám.

Nekivágtunk a bozotos ártéri erdőnek. Elöl István bácsi törte az utat csizmájára gyűrt nadrágban, mi meg rövid nadrágban, fatalpú szandálban mentünk utána rendületlenül. Kusza szederindák, tüskerózsa, fejünk fölé nyújtózkodó csalán, galagonya, kökény, árvíz hozta és itten hagyta száraz ágak halmazai nehezítették meg előrejutásunkat, de hát mentünk, mert így megrövidíthettük az utat. Végre mégiscsak kiértünk egy pitypangos, katángkórós, száraz tehénlepénnyel pöttyözött legelőre, s onnan az Öreg-Duna partjára, ahol mi ketten gyorsan nagy halom száraz fát halmoztunk össze, hogy kitartsion reggelig.

Az ég alja lassan megvilágosodott, de a nap már eltűnt. Sápadtabb fény előzte meg a hold ezüst pajzsának feltűntét. A legelő fölött lassan hullámzó harmatos pára szemünk láttára változott opálszínű tengerré, melynek békés, lomha hullámain a távoli őstölgyek – hatalmas fekete gályákként – úszni látszottak.

A jó öreg mesemondó arcát megvilágították az uszadékfából rakott tűz táncoló lángjai. Lelógó bajusza körül titokzatos mosolygás bujkált. Azt hiszem, örült annak, hogy kicsaltuk ide, a kedvenc „őrhelyére”. Hiszen mióta kiöregedett a nehéz kétkézi munkából, a mesemondás vált egyre inkább a „főfoglalkozásává”...

De most csak nem akart belőle megindulni a szó. Közben a tűz lassan parázssá vált, az izzó, szenes fadarabokon sercegett a friss zöld, hogy füstje elvegye a szúnyogok kedvét egy összpontosított, nagy támadástól... Távolabb bagoly szólalt meg, mintha csak hátborzongatón, vészjóslón kacagott volna valamin.

- István bácsi, beszéljen arról az indzsellerről – böktém ki.

- Nem az indzsellér, hanem a visszajáró lelke keresi a mezsgyét ott, ahol mutattam – mondta az öreg, végre megszakítva hosszú hallgatását. Nagy kényelmesen elővette pipáját meg a kostök dohányzacskót. – Amikor az első nagy földosztás volt, az az indzsellér megcsalta a szegényeket, rosszul és a legrosszabb helyeken mérte ki a földjüket. Az Úristen azzal büntette meg, hogy soha nem lehet nyugalma! Lámpással keresi a helyet, ahol készakarva hibázta el a mérést, s a süppedékes helyen jelölte ki a szegény jobbágyok telkét. De várjanak csak, hadd noszogassam meg egy kissé az elmémet.

Megint egy hosszú szünet következett, de hát időnként volt elég, ha a kenyérből egyre kevesebb jutott is, és be kellett érnünk fatalpú szandállal meg az egy életre megutált margarinnal.

István bácsi elméjének megnoszogatása láthatóan mindössze abból állott, hogy levette fejéről kifakult, viharvert és kellőképpen zsíros kalapját, megvakargatta bütykös

ujjaival fejének fényes kopaszát, közben kitartóan bámulta a szétomló paraszat. Néhányat köhécselt, köszörült a torkán, párat és hosszút szippantott a pipájából, majd végre belekezdett a meséjébe:

- Vagy hatvan, talán valamivel több esztendővel ezelőtt, egy este ott üldögéltem apám subikáján, a rét szélén, amikor a mocsár túlsó felén egy fénypont jelent meg.

Mindketten csak most vettük észre, hogy Béla közben – úgy ültőhelyében elaludt. Elnyomta őt a buzgóság. Bólintgatott a fejével, s valahányszor az orra felhúzott térdéhez ért, felneszelt. Most azonban hirtelen kiszökött szeméből az álom.

- Maga soha nem álmos, István bácsi? – kérdezte zavart mosollyal, mert ő a nap huszonnégy órájából tizenhatot vígan áthortyogott volna, mégpedig leginkább az iskolában, a padra dőlve. Egyik-másik tanár magyarázata olyan hatással volt rá, mint a hipnotizőré a médiumra.

- Nem én – felelte István bácsi. – Nem sok álom kell már az ilyen magamfajta öreg embernek. Otthon sokszor éjfélélig farigcsálok, vessző- vagy szalmakosarat fonyogatok, vagy csak pipázgatok magamnak. Aztán is többet forgolódom az ágyon, mint amennyit aluszok. Olyankor jutnak eszembe a régi dolgok, amiket az öregektől hallottam. De hát akkor most folytatom a történetet.

- Ott hagytam abba, hogy a mocsár túlsó felén egy fénypont jelent meg. Éppen ott, ahol még nappal sem volt bátorságos a mászkálás. Mintha ott valaki zöldfényű lámpával járna, keresne valamit a zsombékokon. Egy pillanatra megállt, azután magasabbra szökött a fény, nagy kört írt le, majd eltűnt a sötétségben, mintha ott sem lett volna. Rémülten kérdeztem apámtól, aki maga is boszorkányos ember hírében állott, mint Göncöl tártos minden ivadéka, hogy mi is volt az a fény? Akkor mondta el nekem azt a történetet, amit most hallanak tőlem.

A honfoglalás után minden föld közös tulajdon volt, azután a nagypapoké, az uraké, no meg a királyúré lett az összes. A szegényekké tett embereknek csak a munka jutott, de az aztán bőven. Arcuk verítékével művelték, tették termővé ezt a vizes földet, de sok úrtól, paptól csak éppen annyit kaptak a munkájukért, hogy azért éhen ne haljanak, hiszen akkor ki dolgozott volna?

Pedig a szegény nép már akkor is jobban szaporodott ám, mint a gazdag. Hogy miért, azt csak az Isten tudná megmondani, ha akarná. Talán azért, hogy több legyen a dolgozó, mint az úr.

Az történt, hogy egy idő múlva a szegények igen nagyon elszaporodtak és akkor az urak azt mondták, hogy már nem bírják eltartani őket, mintha bizony ők dolgoztak

volna rájuk, nem pedig megfordítva. Na mindegy. Az urak kimondták, hogy szét kell osztani a földet. Dolgozzon mindenki a magáén és éljen meg belőle, ahogyan tud! Ez így nagyon is szépen hangzott, és éppen ebben volt az úri huncutság! Kikötötték, hogy az uraknak, a papoknak, a királynak, de még az apácáknak is több, sokkal több jusson, de a legjavából ám!

Akkoriban itt a Csallóközben még igen sok föld volt víz alatt az év jelentős részében, vagy állandóan. Ahol egész évben mély volt a víz, ott halastavat csináltak maguknak az uraságok még a maguknak megtartott legjobb földek mellé. Csupán Nagymegyer határában még tizenegy halastó volt akkor. A szegény ember földjének csak itt-ott akadt száraza, amibe akkoriban a vasalt faekét bele lehetett akasztani.

Az a Bécsben lakozó fölséges király akkor összehívta az urakat és a papokat, süssék ki együttesen, mit is tegyenek?

Azt okoskodták ki azzal a nagy eszükkel, hogy ha minden föld bőven teremne, jutna belőle gazdagnak és szegénynek bőven! Aztán ennyiben meg is maradtak, mert hát a volnából meg a lennéből csak nem lett mindenkinek elegendő kenyeret adó szántóföldje. Egy bakarasznyival se jutottak előbbre.

Egyszer aztán olyan gyönyörűséges szivárvány jelent meg az égen, amelyet még a

legvénebb emberek sem láttak. Ennek a szivárványnak egyik vége a mocsárban áztatta magát, a másik meg az Öreg-Duna vizében. Aztán csak itta, meg itta a mocsár vizét, mint egy szomjas mesebeli sárkány és töltötte bele a folyóba egészen addig, amíg ki nem száradt a mocsár. Ami már sehogyan sem fért bele a Dunába, az visszafolyott és tavak lettek belőle.

A süppedős, félelmetes mocsár helyén csak itt-ott csillogott víztükrök, amikor – honnan, honnan nem – hirtelen forró szél kerekedett. Tüzes leheletével addig-addig cirógatta, csókolgatta a mocsár vidékét, amíg azt teljesen ki nem szárította, s tele nem hintette füvek, virágok magvaival. Ami feneketlen, félelmetes mocsár volt addig, egyszeriben virágos rétté változott!

Ki is örült volna ennek jobban, mint maguk az urak? Hiszen a mocsár csak a szegény vízi embereknek adott addig kenyeret, a gazdagnak soha. Volt már föld bőven, amit szét lehetett osztani!

Jött is egy szép szál, fiatal indzsellér a király soktornyú városából, hogy ügyesen kimérje és elossza a víz rabságából kiszabadult földet, „természetesen” a szegénynek a szegények, a gazdagoknak a gazdagok igazsága szerint. Mindenkinek azt mondták, hogy mindenkinek annyit juttasson a rosszból, mint amennyi jót kapott. Ami meg-

marad, az legyen közös!

Olyan szép szál legény volt a földmérő, hogy akár álruhás Árgyilus királyfinak gondolhatta volna akárki. Az édesanyja tündérasszony lehetett, aki harmatban fürösztötte és szíromlevéllel törülgette szárazra. Ha egy-egy fehérszemélyre rátévedt a tekintete, az bizony őt már soha többé el nem felejtette.

Valamiféle két- meg háromlábú miskulanciát hozott magával és fenenagy árkus-papirokat. Aztán mérte, méricskélte a földet hajnalhasadástól napszálltáig. Haladt is a munkával gyorsan, szépen, s ahogyan a törvény diktálta, pontosan kimérte a gazdagnak a nagy darab földet, a szegénynek meg a kicsit.

Egyszer aztán – honnan, honnan nem – az indzsellér előtt termett egy leányzó! A közeli nádasból jött elő, vagy az erdőből. Talán a gulyában telente oly nagy károkat tevő fenét űzte, ahogyan Csallóközben a farkast nevezték akkoriban még. Mindig fegyverrel, mérges kutyákkal járt, mint valami férfiember.

Hogy ki is volt ez a különös fehérszemély, azt pontosan én már nem tudnám megmondani, de az biztos, hogy nagyon úri kisasszony volt. A közeli kastélyban lakott emberkerülő anyjával, az apját meg még soha nem látta senki. Talán nem is volt neki. Szívtelen egy leányzó volt, aki csak úgy a saját mulatságára űzte, ölte a vadat éjjel és

nappal egyaránt. Ha meg vihar száguldott végig a Csallóközön és tövestől csavarta ki a fákat, zengett az ég, hogy a föld is rázkódott bele, ezerágú istennyila csapkodott, a vad leány kacagásától visszhangzott az egész környék. Ilyenkor még a legmegátalkodottabb kalomisták is csak úgy hányták magukra a keresztet.

Nagyapám szerint maga a pokolbéli ördög volt az apja, az anyja meg egy elátkozott asszony, akit egyenesen egy apácakolostorból ragadott el a sátán. Azt már a nagyapám is csak az akkori öregektől hallotta, hogy az ördög hol tüzes villám, hol egy hatalmas fekete csődör képében járt el asszonyához az éjszaka legsötétebb órájában. S akkor hét nap, hét éjjel tartott a pokoli dáridó a kastélyban, és a környékeliek még a táját is nagy ívben elkerülték.

Amint mondtam, egyszeriben ott termett a kisasszony a földmérő előtt, mintha az égből pottyant, de inkább a föld mélyéből ugrott volna elő!

Lehet, hogy igaz volt minden szóbeszéd és valóban a sátán édesfattyja volt, az viszont igazabb nem is lehetne, hogy szebb volt minden halandó fehérszemélynél, amelyet a csallóköziek addig láttak! Arca rózsaszírom, szeme a legkékebb kék ég, haja a legsötétebb éjszaka legmélyebb kútjánál feketébb volt, s ha kibontotta, a földet söpörte. Volt azon minden, aminek egy formás lányon elől-hátul lennie kell, a dereka mégis olyan

karcsú és olyan hajlékony volt, mint a nádszál.

Amint rávetette csodálatos, boszorkányos szemét az indzsellérre, már meg is rontotta azt egy egész életre! Nem segített azon az ima, a ráolvasás, semmiféle istenes, vagy istentelen bűbájos mesterkedés! Akire ránézett, azon már hiába próbálta ki tudományát a környék összes papja és javasasszonya, nem volt annak többé sem éjjele, sem nappala, mert mindenütt csak a szép, de gonoszlelkű leány képe kísértette. Többen olyanok lettek tőle, mintha csak naponta maszlagot itattak volna velük.

A szépséges leány még véletlenül sem tért ki az indzsellér útjából, s amúgy is gyakran vezetett arra az útja, ahol a legény szorgalmasan tette a dolgát. Addig-addig környékezte, bővölte-bájolta, míg a legény egészen meg nem kótyagosodott. Egyszer aztán – már nem bírta tovább – hirtelen átölelte azt a ringó szép, táncos derekát és meg akarta csókolni a száját! De a lány nem hiába volt ám a sátán édesfattyá, játszi könnyűséggel fejtette le magáról a földmérő karját, majd mélyen a szemébe nézve így szólt:

- Te legény, tudom én jól, hogy élnél-halnál értem, mióta először megláttál! Nem tagadom – és miért is tenném –, hogy te is tetszel nekem. Tudd meg hát, hogy a tiéd leszek testestől-lelkestől, ha nekem méred a föld legjavát! A többieknek meg a rosszát!

Megdöbbsen erősen erre az ajánlatra az indzsellér, hiszen esküt tett a feszületre, meg a szent Bibliára, hogy nem csal meg senki emberfiát egy hüvelyknyi földdel sem. De a leány szeméből sugárzó rontás akkor már elvette eszt, elnémította lelkiismerete szavát, és így fogadkozott:

- Szépek szépe, te a szívem, a lelkem legközepébe látsz. Meg aztán neked hiába is tagadnám. Lelkem rajta, hogy ahányszor csak megcsókolsz, megölelsz, annyi lán földet mérek ki neked a legjavából. De most már csokolj meg! Ez legyen kötésünkön a pecsét!

- Majd máskor. Előbb látni akarom a két szememmel azokat a földeket! – hangzott a büszke válasz.

- Te szépséges boszorkány – kiáltotta az indzsellér. – Egy csókodért neked adom és nemcsak a mások földjét, hanem még a szívem vérét, meg a lelkem üdvösségét is, ha akarod és most megcsókolsz, ha most megcsokolhatlak.

- Amit mondtam, megmondtam! – kacagott a leány.

A földmérő megint át akarta ölelni, de a leányt egyszerre csak elnyelte a föld, s a helyén egy nagy fekete macska nyújtózkodott, szemét a legényre meresztve. Csodálatosképpen pontosan olyan szeme volt, mint annak a szépséges úri kisasszonynak!

Ám a szerelmes indzsellért még ez sem térítette észre, inkább még jobban

megbolondította. Eltépte a nagy fáradsággal készített mappákat és előlről kezdte a munkát. De már nem becsületesen, mint annak előtte! A legjobb földeket mérte hozzá a kisasszony birtokához, a parasztoknak meg csupa vízenyős lapost mért ki.

Jöttek is azok elkeseredésükben kapával, kaszával, vasvellaival az indzsellérre:

- Megraboltál bennünket!

- Eladtad magad a sátán fattyának!

- Kiontjuk a béled, te rabló! – ordítozták elkeseredésükben a szerencsétlenek. Már egy likas diót sem adott volna a saját életéért a földmérő, s azt gondolta, talán jobb is lesz így, ha már egyszer visszavonhatatlanul eladta a lelkét a sátán leányának! Ám akkor – egy hatalmas kárókatona képében – megjelent a kisasszony, a hátára vette és elröpítette őt valahová a megdühödött parasztok alkotta kör kellős közepéből.

A sok-sok panasz kivizsgálása végett jöttek az ellenőrök, hogy a szegény parasztok aján-baján segítsenek, már amennyit segíteniük lehet. Telis-tele voltak jószándékkal, de az ördögfattyá leány ezeket is egytől egyig megrontotta! Vendégelte őket étellel, itallal, csalfa szóval, öleléssel, csókkal és a mocsárból nyert föld legjava így mégiscsak az ő birtokát gyarapította. Mert arra nagyon vigyáztak a megmaszlagolt földmérők, hogy a szegények panasza többé ne juthasson el a bécsi királyúr fölséges fülébe.

Azért is van a Csallóközben most olyan sok szegény ember. Amíg erdő, legelő, nádas mocsár borította szép szigetünk földjét, alig-alig akadt itt szegény ember, igaz, hogy gazdag is, de amikor eke alá foghatták már a földeket, egyszeriben megnőtt az értékük a gazdagok szemében. Így aztán a szegény még szegényebb, a gazdag pedig még gazdagabb lett.

S hogy mi történt azzal az első földmérővel?

Szemtől-szembe a környékeliek többé nem látták, de annál többet emlegették, beszéltek róla. Lehet, hogy a gonosz leány egyenesen a pokolba vitte, de az is, hogy valahol agyonverték a becsapott parasztok. Talán belefulladt a mocsárba! Mások szerint a leány kastélyának legszebb, hét lakatra zárt szobájában tartotta, s lassan kiszívta szíve vérét. Ám a csókért, ölelésért eladott lelke éjszakánként föl-följár a pokolból, zöld lámpással keresi a mezsgyét, hogy a szegény parasztok földjéből újabb és újabb darabokat csalhasson el a sátán szépséges leányának.

Így mondta el nekünk ezt a majdnem igaz történetet a mesemondó Pista bácsi, akit sokan Göncöl táltos ivadékának tartottak, azon a szép júniusi éjszakán, az Öreg-Duna partján, a második világháború utolsó előtti évében.

Jegyzet:

1. Lánc vagy hold – területmérték. A Mária Terézia által kiadott úrbéri rendelet szerint a nyugati országrészben 1100–1300 négyszögöl, más megyékben (Szerém, Verőce, stb.) pedig 2000 négyszögöl.

2. A történetben szereplő területet Megyercs, Nemesócsa, Ekel, Gúta, Lak, Bogya csallóközi községek veszik körül. Ezt a részt még ma is Madárrétnek nevezi a környék lakossága. Az igazi neve azonban Amade-rétje volt. A nép költötte át a nevét gazdag madárvilága okán. A várkonyi előnevet viselő Amade grófoknak és báróknak nagy birtokaik voltak a Csallóközben, s állítólag a gonosz leány is Amade-leány volt, aki egyre birtokai gyarapításán törte a fejét. A daliás Amade László grófot, a kor neves magyar költőjét, Mária Terézia meglátogatta a birtokon. Hallatlan fényűzéssel fogadta a királynőt. A család ősei között található az a Báthory Erzsébet, aki csejtei kastélyában (nem a várában) a szolgálatára rendelt leányok kínzásában lelte örömét, amiért a nádori bíróság a csejtei várban (!) letöltendő életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte őt.

A csizmadia meg a Duna

*„Boldogtalan az az anya,
kinek fia csizmadia,
mert nem tudja, mely órába
fullad a csirizes tálba...”*

A híres Komárom nem Velence ugyan, de vize azért mindig volt bőven – gyakorta több is a kelleténél (igaz, borban sem szenvedtek hiányt). Bárcsak kenyérük lett volna mindig annyi a jó komáromiaknak, mint amennyi vizük volt.

Víz vette körül a bevehetetlen várat, a várost, meg az egész szép Csallóközt, s aki nem volt törzsökös komáromi származék, annak nagyon ki kellett tennie magáért, hogy befogadják. Arról még ötven-hatvan év múlva is azt tartották, hogy csak imilyen-amolyan „vízen gyütt”, vagy később, hogy „hídon gyütt” ember csupán őkelme. S így tartják ezt még ma is, amikor már jóval több itt az idegen, mint ahányat szívesen látnak az egyébként igencsak vendégszerető komáromiak. Azóta olvasható az őskomáromiak

falvédőin az idegen látogatót tapintatosan, de félreérthetetlenül figyelmeztető szöveg:

*„Akármilyen kedves vendég,
három napig úntig elég...”*

Ezt azonban pont azok nem olvassák el, vagy nem értik meg, akikre leginkább vonatkozik, különben már régen visszamentek volna oda, ahonnan jöttek. És most visszatérek eredeti témámhoz, a vízhez!

Amikor az alföldi gyerekek még csak járni tanulnak, a komáromiak már úgy úsznak, mint a vidrák és a halak. Aki itt úszni nem tudott – még ötven-hatvan évvel ezelőtt is – vagy uram bocsá’ nem értett a ladikhoz, amit hozományként megkapott minden férjhezmenő nőszemély, fehér hollónak számított, tehát legalább olyan ritka volt, mint a kétfajú borjú.

De azért mégiscsak akadt ilyen kivételes ember Komáromban, bizonyára csak azért, hogy a szabályt erősítse, s ez az ember nem is volt akárki, hanem az érdekes csizmadia mester, Musta Mátyás uram személyében. Rőla köztudott volt, hogy rá sem néz a mustra, de annál inkább a borra. Jó egészségben megélte szorgos, becsületes életének ötvenharmadik esztendejét. Azon kevesek közé tartozott, akik elmondhatták magukról,

hogy soha a Duna vizében még meg nem fürödtek, ladikban nem ültek, de még csak száraz lábbal sem sétálgattak a folyam széles hátán, amikor arra vastag jégpáncél feszült.

Mindörökre rejtély marad, egy a legkibogozhatatlanabb rejtélyek közül, hogyan vette rá édes egy komája, Dikics Péter, a másik ugyancsak érdemes csizmadia mester, hogy dereglyén menjenek el csillaghullajtós augusztusban a híres pesti vásárra.

Dikics Péter uram ugyan maga sem volt valami híres vízen járó ember, de Musta Mátyáshoz képest beillett volna akár tengerjáró viking hősnek is. Többször eljutott már ugyanis Komáromtól egészen Esztergomig, mégpedig vízen, ami abban az időben még nem volt megvetendő távolság!

Az expedíció harmadik tagja ugyan ki is lehetett volna más, mint Sarudi Mihály, Dikics Péter és Musta Mátyás uraimék elválaszthatatlan cimborája?

Több évtizedes barátságuk kiállt minden megpróbáltatást. Egészen egyformán vélekedtek a császár-királyról és az egész pereputtyáról, a maguk és a mások asszonyáról, a város elöljáróságáról. Ugyanazzal a bátor mozdulattal ugyanolyan mennyiségű bort vagy jóféle törkölypálinkát öntöttek le harcedzett torkukon, s ha istenes hangulatban voltak, egyformán rezes hangon zendítettek rá a zsoltárra, vagy a komáromi csizmadiák híres nótájára.

Messze földön híres nóta volt ám a komáromi csizmadiáké, beillett volna akár egy nem is akármilyen harci indulónak is! Harsogta a céhmester, cifrázta minden csirizillatú polgártárs, s füttyülte minden szutykos, zöld kötényes inasgyerek. Hangzott pedig ez ilyenképpen:

*„A csizmámon nincsen kérög,
szétrágta a patkányférög...
De én tétetök, de én tétetök,
mert én csizmadiát szeretök!
A szívemen sincsen kérög,
rágja azt egy embörférög...
De én nem hagyom, de én nem hagyom,
hogy a szerelemtül meghaljon!”*

Nem nagy távolságra lakott egymástól ez a három vízutáló – borimádó, elválaszthatatlan cimbora. Egyikük a szép nevű Rozmaring-, másikuk a nyikorgós nevű Szekér-, Musta uram pedig a Mátyás utcában, s azt állította, hogy azt nem is Mátyás királyról nevezték el, hanem az ő ősapjáról, aki szintén Mátyás volt és szintén csizmadia!

A három mester alaposan felkészült a nagy útra. A két utóbbinak ez nem is okozott különösebb fejtörést vagy lelki megrázkódtatást, hiszen – amint már volt szerencsém a bemutatásuknál említeni – nem először szálltak vízre. De a harmadiknak, Musta Mátyás uramnak bizony egyre inkább lúdbőrözött a háta, amint közeledett az indulás napja!

Már jó előre megegyeztek Salamon Andrással, hogy egy igen-igen megbízható dereglyével álljon készen a hosszú és talán viszontagságos útra! S ő, aki sokkal bölcsebb volt híres névrokonánál, a bibliai Salamonnál, és igazmondó, mint minden András, aki Komáromban éjfélkor látta meg a napvilágot, kezeskedett róla, hogy Noé atyánk remeke csak amolyan fusermunka volt az ő legújabb dereglyéjéhez képest! Ha az szerencsésen hajózott el a háborgó vizeken egészen az Ararát-hegyéig (hiszem, ha akarom!), az övé sem kaphat léket, vagy süllyedhet el Pestig, bármi történjen is.

A három mindenre elszánt csizmadia a megbeszélt időben a megbeszélt helyen megjelent. S ott már – a nagy útra készen – várta őket az újdonszerű dereglye.

Hogy a még mindig tétozózó és magát törköllyel többször is erősítő társukat megbátorítsák, Dikics Péter és Sarudi Mihály uraimék azon nyomban be is szálltak a valóban nagyon megbízhatónak látszó vízi járműbe, mely a komáromi Tó utca környékén készült remekbe. Beszálltak a segédek és inasok is, miután kiadós nyögések

közepette bárkára rakták a hatalmas ládákat, melyek dugig tömöttek voltak különbnél is különb csizmákkal.

Nemsokára Musta uram ládái is a dereglyén voltak, csak ő maga vakaródzott, téblábolt még mindig a parton. Talán meg is gondolta volna a dolgot, ha Salamon András rá nem förmed amúgy keményen, hajós emberhez illően:

- Ne tipródjék már annyit, mint a tyúk, ha tojni készül, mert csak toj lesz abból, Musta uram, és nem tojás! Szálljon be szaporán, ha mondom, mert rontom-bontom, a csizmai a készítőjük nélkül érkeznek meg a pesti vásárra! Ne féljen, amíg én kezelem a kormányt, addig semmi baja nem lehet! Ha a bortól meg a pálinkától nem fél – márpedig nem fél, ahogy én jól látom és tudom –, akkor már ettől a békés víztől se riadozzék!

Musta uramat ugyan nem nagyon győzte meg sem a fenyegetés, sem a lelkes és buzdító szónoklat. Úgy érezte magát – vagy, ha lehet, még úgyabbul –, mint az a gyávácska nyúl, amelyik egykor utolsónak szállt be Noé bárkájába, ahová is a fülénél fogva invitálta be ősatyánk. Hősünk reszkető lélekkel, vadul dobogó szívvel és remegő inakkal végre hajóra szállt, s közben Istennek ajánlva halhatatlannak vélt lelkét, eleresztette a füle mellett Salamon uram félhangosan tett megjegyzését:

- Na, ez is a gatyájában hordja szívét! Vagy az ünnepi csizmájának patkányrágta kérge

alatt.

A csupaizom hajóslegények a hosszú csákllyákkal néhányszor nekigyürkőztek a partnak meg a Duna fenekének és a megszeppent csizmadia egy-két perc múlva azon vette magát észre, hogy máris a félelmetes folyam kellős közepén vannak!

Salamon András hajóács remekbe készült dereglyéje lassan elindult az éppen felkelőben lévő nap irányába, s utána úszott szépen, libasorban hat-nyolc hozzákötött kisebb vízijármű is, mintha csak jólnevelt gyermekei lettek volna. A híres super (hajóács) ugyanis – a jó vásár reményében – Pestre vitte eladni a készítményeit, mint már olyan sokszor. Hiszen a komáromi hajóácsok az egész országban híresek voltak a tudományukról. S hogy Salamon uram ne unatkozzon a hosszú úton, no meg a költségeinek egy része is megtérüljön, magával vitte ládástól, inasostól, segédestől a három komáromi csizmadiát is.

Az időjárás bizony nem valami nagyon kedvezett a derék utazóknak. Ellenszél támadt és estig alig valamit haladtak előre. Ez azonban nem vette el kedvüket a további utazástól, hiszen – az egészség megőrzése és kedvderítés céljából – körbe-körbe csókolgatták a kacér fonatos borosflaskók kerekded szájacsáját. Salamon mester meg a legényei a dereglyét parthoz irányították, kikötötték egy nyárfa vastag derekához, ők meg letelepedtek a part puha fűvére, s előkerült a jó hazai elemózsia!

Volt ott minden, ami a komáromi ember szemének-szájának ingere: hal legalább háromféleképpen, lúdfertály és sonka, komáromi cipó és paprikás szalonna, nem is beszélve a finom szentpéteri és neszmélyi borocskáról, amit csak a mesterek ittak, a legényeknek be kellett érniük Monostor savanyú levével.

Amikor aztán már torkig ették magukat, pipára gyűjtottak s a barátságosan pattogó tűz mellett felemlegették boldog ifjúságukat, az inas csínyeket, csiklandós kalandjaikat, a csókért remekbe csinált csizmacskákat. Dikics mester a vándoréveiről mesélt, és Sarudi uram is kitett magáért, mint mindig, ha szájjal kellett valamit amúgy alaposan megcsinálni (a fáma szerint a leghíresebb fejelő volt a vármegyében, már ami az inasok fejelését illette).

Fenenagy hőstetteket vitt véghez akkor, amikor a frakkos franciákat kergették meg Csallóközben, s bizonyságul az arcán éktelenkedő likra bökdösött szuroktól örökké fekete mutatóujjával.

- Egy kerge kartács csinálta! – mondta, majd felvidultan hozzátette még: De Isten bizony, sokkal rosszabbul is járhattam volna, elhihetitek...

Amazok meg csak emígy-amúgy hiszegették, de inkább nem, mert egyes rossz nyelvek – s ilyenekben Komárom városa sohasem szűkölködött – azt beszélték, hogy a

híres „fejelő” még legénykorában egy takaros, szép cigánymenyecske szoknyájához vagy mijéhez csirizelte magát, aztán annak a férje csúfította el a hős mester arculatát.

Ki tudja, miért, Musta uram sem jelenhetett meg ott, ahol a férfiúi szépséget az illetékesek bőkezűen osztogatták. Ugyanis az ő évtizedek barázdálta homlokán egy hatalmas fekete bibircsók volt.

Dikics Péter torzonborz szakála és bajusza inkább csak jól leplezte arcán a himlőhelyeket, szinte félelmetes külsőt kölcsönzött az egyébként igen jámbor mesternek, aki a légynek nem ártott ugyan, de annál nagyobb elkeseredéssel pusztított el minden olyan folyadékot a vízén kívül, ami szesztartalommal bírt. S egy-egy ilyen „vérengzés” után rájött mindig a csuklás, hacsak ránézett is az a katonás fehérszemély, akinek ő állítólag az ura volt. Mondogatta is derék Dikics uram, hogy inkább strázsamesternek szegődhetett volna annak idején, mint feleségnek! De hát a szoknyája szelével leterítette őt, amikor nemet akart mondani a vérmes hajadon félreérthetetlen ajánlatára!

Fogyott a bor, kihúnyt a zsarátnok is a tűzhelyen. A friss dunai levegőtől és a jó dolgában megöregedett bortól elnehezült az érdeemes csizmadiák, no meg a ritkás szavú, sűrűn hallgató Salamon uram kobakja. Lefeküdtek hát a dereglye aljába, ki hol szorított magának helyet, és azon nyomban el is aludtak, a tiszta lelkiismeretű emberek mély,

nyugodt álmával.

A zöldárból visszamaradt tócsák brekegő, kuruttyoló népe egész éjszaka riadtan találgatta, hogy ugyan miféle iszonytató hangok is hallatszanak abból a dereglyéből?

Nem ám a megint szelet ígérő pirosarcú hajnal hűvössége, hanem Salamon mester harsány szava riasztotta fel a csizmadiákat a legédesebb álmukból. Akár esküdni mertek volna arra, hogy csak az imént, néhány perce alhattak el, amikor már színesedett keleten az ég alja, és a csillagok már oltogatni kezdték a lámpásaikat.

- Ébredjenek, csizmadia uraimék! Csak azon imádkozzanak, hogy álljon el, vagy legalább ne erősödjön meg ez a szél, s ha nehezen is, de jöjjön meg végre az idő esze! És most aztán csülökre, különben éppen a vásár végére érünk a fővárosba, és velünk söpörtetik fel a vásárteret, s hozhatjuk vissza a remekbe készített csizmáinkat!

A három még erősen másnapos jóbarát ki is törölte szeméből a makacskodó álmot, kortyintottak egyet a nagy kulacsból. Salamon uram mindegyiküknek kezébe adott egy fenenagy evezőt. Dikics és Sarudi uraimék még csak-csak elboldogultak valahogyan ezzel az embernyúzó komáromi szerszámmal, de hát Musta mester kezébe nem illett olyan jól az evező, mint a kaptafa vagy a borospohár. Azt azonban meg kell adni, hogy apait-anyait beleadott az evezésbe, mert gémberedett tagjait fel akarta melegíteni. A

buzgó próbálkozás vége az lett, hogy – akárcsak a martosi csík a cigány likas tarisnyájából – az evező a Dunába esett! Musta uram be is húzta mindjárt vastag kálomista nyakát és várta a hajóács dörgedelmes kifakadását, ami nem is sokáig váratott magára:

- Hej, azt a fűzfán füttyülő, jégen kopogó, vénséges öreganyját riogató rézangyalát magának, Musta uram! Minek száll dereglyére az olyan, aki a vizet csak a pohárból ismeri és még akkor is iszonyodik, csuklik tőle, mint a kürti plébános a kaszástól? Éppen a legjobb vörösfenyő evezőmet veszítette el, de ezért legalább egy évig ingyen fejeli majd a csizmáimat!

Musta uram a szárazföldről, de most már a vízről is ismerte a hajóácsot, s tudta, hogy most igazándiból arany a hallgatás, ezért aztán nem mondott sem át, sem bét. Hívó ember lévén, belenyugodott a sors kegyetlen rendelésébe, ahogyan az már előre megíratott. Csendesen, szerényen az egyik sátorponyvával letakart ládájához somfordált, ráült és pipaszó mellett gyönyörködött a számára még ismeretlen táj szépségében. Nemsokára elhaladtak Esztergom mellett. Az utána következő erdős, dombos-hegyes tájék már mindhármodjuk számára „terra incognita”, ismeretlen terület volt.

Nézték, csak nézték, egyre nagyobb csodálkozással bámulták, hogy ugyan miért szűkül a folyam, amikor szerintük inkább tágulnia kellett volna?!

Ez aztán szöget is ütött kemény fejükbe!

Először Musta uram kezdett el vakaródzani, mint a bolhás kutya eső előtt, azután Sarudi mester. Végül már a bátor Dikics Péternek is kezdett inába szállni a bátorsága attól, amit látott. Jobban érezte volna magát a hátszágban, még örökké zsörtölődő felesége mellett is!

Rémülten pislogtak egymásra és Salamon mester felé bökdöstek ujjukkal, majd a saját homlokukra mutogattak. Ez a jelbeszéd pedig már akkor is csak azt jelenthette, amit ma. Tudniillik azt, hogy az érdemes hajóácsnak bizonyára „elmentek hazulról”.

Dehogysis bolondult meg Salamon uram!

Amitől a csizmadiák megijedtek, csak érzéki csalódás volt, amit már mindenki tapasztalhatott, aki Komáromból Pestre hajózott: Nagymaros előtt úgy tűnik, mintha a Dunát egyszeriben el akarná nyelni a föld. Látszólag egy áthatolhatatlan hegyfal zárja el a folyam további útját. Ez a látszat! Nem csoda tehát, hogy a három derék komáromi csizmadia szentül hitte is, hogy elöttük, nem is olyan messzire, vége van a Dunának!

- Hová az ördögbe visz bennünket ez az örült? – kérdezte Musta uram fojtott hangon, s közben rémülten pislogott társaira.

- Azt csak ő tudná megmondani, ha akarná! – vont vállat Dikics mester, de aztán csak

elárulta ő is az aggodalmat: – Talán egyenesen a kénköves pokolba!

- Na, ebből nekem már elegendem van! – ugrott talpra Sarudi uram olyan hevesen, hogy a mozgó jármű megingott, s ha két társa el nem kapja még idejében a hirtelenkedő csizmadiát és vissza nem ülteti a helyére, egyenesen a Dunában kötött volna ki.

Musta uram lepedőnyi tarka kendőt rántott elő és kétségbeesetten törülgette izzadó homlokát. Már nem bírta tovább idegekkel és rémülten elkurjantotta magát:

- Partra! Érti? Azonnal evezzen partra, Salamon uram, mert nem felelek magamért! Ha a vesztébe akar rohanni, hát csak menjen, de nélkülünk! Nem látja, hogy ott vége van a Dunának?

A hajóács először csak csúfondárosan elvigyorodott úgy, hogy szája két szöglete majdhogyan össze nem ért a tarkóján, de aztán rettentő dühös lett, amit nála abból az egyszerű tényből lehetett megállapítani, hogy ilyenkor igen halkán beszélt:

- A maga lusta eszének van vége, Musta uram, de nem ám a Dunának!

Különböztetett mondhatott, amit akart. A három felbőszült csizmadia csak kötötte az ebet a karóhoz. Mindegyikük külön-külön is, együtt is megkapta a magáét Salamon uramtól, s megkapták együtt is, ezen aztán nagyon megsértődtek, de főként féltek. Addig-addig követelődöztek, amíg Salamon mester – a viteldíj leszurkolása után – partra nem tette

őket ládástól, inasostól egy olyan elhagyatott helyen, ahol hétköznapi még a madár sem jár, s a zsvány is csak párban.

Ott aztán a hajóács – a fülük hallatára – szent esküvést tett, hogy soha többé nem vesz fel a dereglyéjére komáromi csizmadiát, akiket ettől a naptól kezdve már emberszámba sem vesz! Ha pedig e fogadását megszegné, sülyedjen el a legnagyobb dereglyéjével együtt! Ilyet pedig ez a meggondolt, bölcs ember csak akkor mondhatott ki, ha ezt valóban így is gondolta!

S mit csinált a három csizmadia?

Inasaikkal együtt napokig kódorogtak a hegyek, erdők között, míg végre találtak egy rókaképű sváb fuvarost, aki ugyan hazaszállította őket minden cókókjukkal együtt, de útközben – előre nem látott nehézségekre hivatkozva – háromszor is eret vágott a pénzes zacskójukon, ráadásul csak a ládáik kaptak helyet a kocsin, nekik szégyenszemre gyalogniuk kellett.

Komáromban aztán az első ismerős (melyik nem volt az?) kocsmánál megálltak egy kortyintásra és bánatukban inni kezdtek, ami nem is lett volna baj, de az ott kezdődött, hogy folytatták is, nem is akárhogyan! Mert amikor a bánat sötét madara már elszállt viduló szívükről, az ivást mulatozással folytatták.

Valaki aztán kényszerűen is volt olyan szíves, hírül vitte az asszonyoknak, hogy meg is jött már a három világlátott jómadár, és szórja a pénzt, mint a pelyvát, húzatja a cigányokkal!

A felbőszült asszonyok hamarosan véget vetettek a mulatozásnak, de a még sokáig vezeklő csizmadiák életük végéig szentül hitték, hogy ott Nagymarosnál vége van a Dunának, s aki mégis tovább megy, az egyenesen a pokolba jut! Aki pedig mást állít, az cefetül hazudik!

Akkor Salamon mester bizonyára a pokolból jött haza néhány nap múlva a pesti vásárról, ahol nemsokára sikeresen túladott nemcsak a vadonatúj dereglyén, hanem a kisebb vízi járművein is. Kocsin jött haza, degeszre tömött acskóval!

Ez hát az egykori világot járt és látott komáromi csizmadiák tanulságos és vidám története úgy, ahogyan először apai nagyapámtól, Nagy János komáromi csizmadiától hallottam, aztán meg Baranyay József komáromi irattárostól, írótól, szerkesztőtől és könyvtárostól a harmincas évek végén. A végén egy öreg könyv sárga lapjairól is olvastam a történetet, s a csizmadiák nevét onnét kölcsönöztem ki!

Aki pedig bolondos mesének tartja ezt a mulatságos történetet, járjon utána! Az az egy biztos, hogy aránylag boldog idők voltak azok, boldog békeidők, csak hát nagyon

kurták! Az ország széltében-hosszában azt tartották akkor a szülővárosomról, hogy:

„Nagy-Komárom pogácsából vagyon fölépítve,

Az házak is mind tejföllel vannak fehéritve.

Az bástyái szalonnával vannak erősítve,

A Dunával kőfalai környű vannak véve...”

S bizonyára így is volt!

Az ekeli özvegy

*„... Nem asszonyom, nem kedvesem,
még csak nem is a gyerekem,
mégis-mégis úgy szeretem,
hogy évente jól elverem,
a csontját is eltördelem...” (diófa)*

Még ágyban feküdt a hótt, s talán még igazándiból meg se hótt, már összejött a népes rokonság, s a barátok, meg az ismerősök, a gazdagnak ígérkező torra, nehogy valami jóból kimaradjanak. A gazdag parasztot betették a koporsóba szépen – úgy, ahogyan illik –, aztán sorsára hagyták a tiszta szobában, a szelíd gyertyafény mellett.

Az özvegy reggel, amikor megjött a rokonság, még csak meg-megtörölgette száraz szemét a csipkésszélű, puha zsebkendővel, úgy illendőségből. A rosszmájúak meg hümmögtek:

- Jobban vakaródnak ez, mint amennyire viszket neki! Hiszen tudja mindenki, hogy...

Az özvegy aztán nemsokára fel is hagyott a gyász mímelésével. Már délben megkezdődött – nagy evéssel-ivással – a tor, mert a messziről jött vendégek éhesek, szomjasak voltak, s nem illett már tovább várakoztatni őket.

Nagy ház – nagy tor, hadd beszéljenek róla még évek múltán is, hogy ő kitett magáért, de alaposan! Ez már így illik, ha nem is temetés előtt.

A szép, fiatal s tehetős özvegynek az első pohár bor után (jó neszmélyi volt!) már nem volt szüksége a zsebkendőre, a második után mosolygott, s a harmadik után úgy ragyogott a szeme, akár a karbunkulus. Hát még akkor, amikor késő délután már talán kilencedszer csendítette össze poharát egy jó kiállítású legénnyel, akinek az apja a falu legnagyobb, legtehetősebb gazdája volt, s akinek nagy lapátkeze többet járt az asztal alatt, mint a tányér körül.

Mire ittak? Mire koccintgattak?

Ezt csak ők ketten tudhatták, meg az Öregisten, a többiek esetleg csak sejtették. Elég sokáig kornyadozott a fiatalasszony a gazdag öregember oldalán, aki talán az apja is lehetett volna, de még annak se olyan igen fiatal. Most végre pótlhatja, amit eddig elmulasztott, mert amíg élt a vénember, úgy őrzötte, mint egy sárkány, bár már régen nem tudott vele mit „kezdenyi”.

A legény bezzeg tudja, hiszen volt már elég gyakorlata benne, korán megtanulta ezt a mesterséget. Titkon meg-megszorongatja, az asszony meg tűri, dől a legényhez, majd hogy magára nem húzza. Melegíti a bor, meg a fiatalság, a visszanyert szabadság érzése. Bizsergeti a vérét, a combját, a mellét, hogy a többit már ne is említsem.

Odasúgja a legénynek, amit az úgyis tud:

Nagy portám van,

Sok-sok földem...

Jobban bírnánk

Véle ketten!

A tűzbe jött legénynek azonban most nem a „föld” jár az eszében. Érzí az asszony hozzá való nagy-nagy hajlandóságát, érzi a magáét. Szorongatja, nyomkodja, lázas, kicserepesedett szájjal sugdossa:

- Nem a föld kell nekem, te Bori! Te kellesz, de most rögvess, ha nem akarsz, hogy itt nyúvadjak meg a szemed láttára! Hát a lelkedre vennéd?

- Tudom én, tudom – turbékolja a gerle-asszony. – Amennyi lány, mind szeretőd, olyan a te természeted.

- Olyan vót, meg még olyanabb, de most már csak te kellesz nekem!

- Most! De holnap is, meg aztán tíz év múlva is? – zsarolja az asszony a szerelmes legényt, mert ő azért már a jövőre is gondol. Aztán mikor szedje ki jobbkor a legényből az ígéretet, ha nem most, amikor még két ágra csurog a nyála a nagy-nagy vágyakozástól?

- Most! És mindig! Gyere, te Bori, ha nem akarod, hogy megvesszek és megmarjak itt mindenkit!

- Hová, te gügye? Hiszen tele van az egész ház vendégekkel!

- Részeg ez már mind – legyint a legény. – Hallgasd csak, milyen jól érzik magukat! Úgy danónak, hogy majd a seggük repedez belé.

A leányok azt álítták,

Bort, pájinkát nem ihattyák.

De ha a kontyot felcsapják,

Bort, pájinkát elegy isszák.

Akkor nem kell az orsó,

Csak a pájinkás korsó – ujuju!

- Hallod iket? Ezeknek elvihetnéd a házát a fejük föjű, azt se vennék észre.

- Hallom hát! Ezt még a hótt is meg kell hajja! Gyere már, ha istened van!

- De hát hová? Én is akarom, de most...

- Oda a tiszta szobába, ahol a koporsó van. Oda biztosan nem jön utánunk senki – mondta vérvörös arccal, zavaros szemmel, az izgatottságtól rekedten a legény.

- Te bolond, hát attú nem félsz, hogy megbüntet azért az Isten? Hát oda? Ott akarnád?

Bementek, oszt kétszer is ráfordították bévülről a kulcsot. Pár perc múlva, némileg kijózanodva, egymás karjaiban lihegték ki a – gyorsan-gyorsan – szeretkezés fáradalmát. Szerencsére elég sötét volt, mert amúgy sem mertek volna egymás szemébe nézni most már – ezen a helyen.

- A bor... a bor tette ezt velem, de te itattál, te Sátán fajzattya, te. Nem szoktam én soha, csak most először életemben. Különben a világért se csinýátam vóna – dadogta az asszony, közben még jobban bújt a legényhez.

- Igen, a bor, az az óbor, amit most utójjára ittunk! – mormogta a legény, és belecsókolt az átizzott asszony nyakába, hajába.

Hol a jó bor? Hol az óbor?

Szólt egy hang a koporsóból.

A legény karja lehanyatlott,

A szép özvegy összenyaklott.

Ott ütötte meg a guta,

Hogy főtámadt meghótt ura.

Harmadnapon őt temették,

Csúf vén ura most is él még!

Igen, így esett ez meg Ekelen, valamikor a múlt század utolsó éveiben. (Értsd, a 19. században.) Azt beszélnek, hogy azóta az ekeli szép fiatal özvegyek jobban vigyáznak az illendőségre, és inkább várnak a szerelemmel, ha ez gyakran nehezükre esik is. Egészen addig várnak, amíg a koporsót kiviszik a házból, sőt az udvarból. Meg még utána is egy csipetnyit.

Egy mindenre elszánt ekeli vénlegény beszélt el nekem ezt a cifra históriát, aki – állítólag – nagyon ismerte az asszonyokat, és éppen ezért nem házasodott meg soha. Szavahihető ember volt, mint minden őse, akik közül az egyik a mohácsi csatában vitézkedett, s ezért kapta a nemességet.

Hídon megyünk, tudod-e?

Nézte a vizet, azt az egyhangú nemtörődömséget, ami lomha nőstényként hevert végig az egész vidéken. Víz sírja fölé hajol a fűz. A haját mossza, vagy magát bámulja a tükreben?

A kákával, sással, sulyommal szegélyezett álmos tavacska partján hason fekvé leste a vízben úszkáló békákat, a csodálatosan úszó vízisiklót, a molnárkákat. Zizeg a nád, hallgatnak a tündérrózsák. Megint béka cuppan a tóba. Ezüsthátú halak kergetőznek és nézi őket a bolond, a falu bolondja. Reggel óta ül itt, a tó partján.

Most nyugodt az arca, nem zavaros a szeme, szája sem szór csúf szitkokat a csúfolkodó kölykökre. Inkább egy sorsán ábrándozó csavargónak nézhetné az ember.

Kócos és zsíros a haja, reggel csak az ujjával fésülködött, azóta meg csak a szél simogatta borzasra. Gyűrött, rongyos inge, elnyútt katonanadrágja, ócska bakancsa nemcsak szegénységről árulkodik, hanem arról is, hogy senki nem tartja őt rendbe.

Mióta elment Borika. Azóta.

Azóta nem viseli gondját senki.

Ártalmatlan bolond, a légynek sem ártana, s nem törődik vele senki sem!

A szél megborzongatja a hatalmas nyárfák ezüstszürke leveleit. Szárcsa úszik ki a tóra. A bolond meg csak bámul maga elé.

*

Csaknem harminc évvel ezelőtt halt meg Borika. Harminc év nagy idő – harminc év olyan kis idő. Azóta népesebb lett a kis temető és nagyobb a falu. De a bolond Zsiga csak arra emlékszik, ami harminc évvel ezelőtt történt.

Azóta megállt számára az idő.

Az emberek arc- és név nélküli árnyakká lettek. Nem ismer meg senkit, még a rokonokat sem. A múltban él minden idegszállával, minden vércseppjével.

Igen, csak harminc évvel ezelőtt történt...

Igen, csak tegnap történt.

*

Zsiga a cséplőgépen dolgozott.

Veszekedett forróság volt, szinte fehéren és kénsárgán izzott a levegő. És még az az istenverte por. Csípte, marta egész izzadt testét. Könnyezett tőle a szeme, de még arra sem volt ideje, hogy könnyét, verítékét letörölje.

Akkor rohant oda jajveszékelve a szomszédasszony:

- Jaj, Zsiga! Jaj, Istenkém! Szaladj haza, Zsiga! Bori leesett a padlásról!

Megmerevedett a táj, a levegőben táncoló porszemek mintha szilárd egésszé álltak volna össze. Mintha a cséplőgép monoton hangja is teljesen elhalkult volna. Csak a vér zúgását hallotta zakatoló agyában.

Nem kérdezett semmit, rohant haza, mint egy eszeveszett. Nem is hallotta, hogy valamit kiáltottak utána.

Bori az ágyon feküdt. Sápadt volt nagyon és Zsiga halálra rémült. Amikor a szenvedő asszony meglátta, bágyadtan mosolygott:

- Ne félj, Zsiguci! Nincs semmi bajom. Mindjárt jobban is leszek. Csak egy pohár jó hideg vizet adj.

De nagyon halkán mondta, és a szeme is könnyes volt. Olyan, mint a halódó őz. Nagy, melegbarna szemek.

- Hogy, hogy az az Isten. Mi? Mi történt veled, Borika? Hogyan történhetett? – esett térdre a lihegő csupa izom ember az ágy előtt és úgy vette kezébe az asszony kezét, olyan óvatosan, puhán, ahogyan a fészekből kipottyant madárfiókát fogják kézbe.

Közben a szomszédasszony is megjött, és most ő kezdte mesélni Borika helyett:

- Kukoricát akart lehozni a padlásról és leesett a létráról. Én éppen vizet húztam a kútnál és hallottam a puffanást. Nem is tudott szegényke lábra állni, úgy hoztuk be ide a szobába, fektettük le.

- Mit tettél, Borika? Mit tettél? – ismételte a férfi kétségbeesetten, és nézte a szép fiatalasszonyka meggyötört, fájdalomdúlt arcát. Talán még sohasem látta ilyen szépnek, mint éppen most. Soha nem tartotta ennyire drágának, értékesnek, nélkülözhetetlennek.

- Bélát ugrasztom az orvosért! Mindjárt jönnek, mindjárt – sajnálkozta ki a szomszédasszony, közben egyre nagy, repedt körmű kezét törölgette agyonfoltozott kötényébe.

Az öreg falióra kondítani kezdett: egyszer, kétszer, háromszor. Annyiszor, ahány éve együtt voltak, ő meg a Borika.

Az asszony hörögve köhögött és a szája szélén véres, piros kis buborék csillant meg. Igen, vér. Máskor is szokott köhögni, valami baj volt a tüdejével. De most egészen

másképp köhögött. Az egész teste rázkódott bele és a fájdalomtól patakokban folyt arcáról a veríték.

Zsiga csak úgy, begombolatlan ingujjával törölgette le felesége szájáról a vért. Olyan szép színe volt, mint a pipacsnak. Éppen olyan.

Pipacsok a poros ingen.

Pipacsok Borika sápadt ajkán.

Szép piros pipacsok. Átkozott piros virágok, a halál gonosz virágai. Még a szaguk is a halál szaga.

Azután befutott Bélus:

- Az orvosék nincsenek otthon – lihegte.

*

A szobába beszűrődött a cséplőgép zaja, de olyan halkán, mintha csak egy fáradt tücsök próbálgatta volna a hangszerét. Az udvaron káráltak a tyúkok. Nyikorgott a kerekes kút. Az úton megrakott szekér zörgött.

- Ne félj Zsiga, Zsiguci – suttogta az asszony. – Mindjárt jobban leszek. Mindjárt

felkelek!

De nem kelt fel...

Egyre sápadtabb lett.

Egyre halkabban beszélt.

Panaszkodni kezdett, hogy nagyon fázik a lába. Hogy elzsibbadt az egész alsóteste.

Késő estére került elő az orvos. Öregesen pislogó szemén, vastag szemüvegén megmegcsillant a petróleumlámpa fénye. Mindenkit kiküldött a szobából. Nagyon sokáig volt odabent.

Vagy talán nem is.

Talán csak Zsigának tűnt úgy!

Azután kijött és azt mondta, azt mondta, hogy már csak az Isten segíthetne. Gerinctörés és belső vérzés. A keréknyúzó úton kórházba nem vihetik.

*

Akkor... Igen, akkor kezdődött Zsiga betegsége is!

Nem tudott bemenni Borikához. Érezte, hogy kétségbeesett arca mindent elárulna a

szerencsétlen asszonynak.

Úgy, ahogyan volt, ingujiban indult neki az éjszakának. Részegként botladozott át árkon-bokron, nyárharsogó tarlón. Az ereiben - vér helyett – olvasztott ólom folytott talán. A foga csikorgott, mint amikor az ekevas kőbe ütközik. Talán érezte, talán tudta, hogy most otthon lenne a helye Borika mellett, de nem bírta hazamenni. Vitte a lába, a kétségbeesése, a tehetetlenség baromi dühe.

- Azt a keserves Úristenit. Az Úristenit – hajtogatta egyre. Istengyilkoló haraggal véste körmeit a tenyerébe, mintha valakit meg akarna fojtani. Valakit, aki igazságtalan, mert a szegényektől is dézsmát követel. Valakit, akit jónak hazudtak a papok, de érzéketlen és könyörtelen a gyengékkel szemben.

Egyszerű agyában megformált primitív istenén szeretett volna bosszút állni azért, ami a feleségével történt, de csak magát emésztette.

Valahol bent kihúnyt a fény, amit értelemnek neveznek.

Csillagok pörögtek a feje fölött vagy világító bogarak. A képek filmszerű pörgése hol lelassult, hol annyira meggyorsult, hogy a filmkockák teljesen összerosódtak. A pompás augusztusi éjszaka feketesége tusként itatta át az egész embert. S ettől az éjszakától akkor sem volt már menekvése, amikor ragyogott a nap.

A brekegő békák kvak-kvakja mintha csak ki akarta volna gúnyolni a szerencsétlent.

Csillagok a földön,

Csillagok a vízen,

Csillagok az égen.

Lent és fent, és mindenütt.

Valahol éjfél kongan a toronyóra.

*

Másnap a kakastollasok vezették haza a szomszéd falu határából. Mint egy eltévedt kisgyermeket.

Akkor látta meg újra Borikát:

Feketében,

Koporsóban,

Gyertyák között.

Üvölni kezdett, majd zokogni, ki akarta venni a feleségét a koporsóból. Úgy fogták

le öt hárman. Akkor meg mellé akart feküdni. Erőszakkal öltöztették őt át az ünneplő, az esküvői ruhájába.

A konyhaszekrényben pálinkát talált egy egész üveggel. Le sem vette szájáról, amíg volt benne valami. Aztán hullarészegen beleesett a vályúba. Összetévesztette a koporsóval. Az életadó vizet az életadó asszonnyal.

Akkor józanodott ki annyira, hogy már meg tudott állni a saját lábán, amikor már vitték ki a koporsót az udvarról. Már amennyire egy szerencsétlen elmeháborodott ki-józanodhat.

Bárgyú képpel botorkált a koporsó mögött, aztán egyszerre csak jajveszékelni kezdett, s ez a hang minden volt, csak emberi nem. Vagy talán nagyon is mélyen emberi, talán ősemberi. Talán a tudatalatti én rejtekéből törhetett elő.

Hídon megyünk, Borikám, tudod-e?

Pista sógor háza előtt megyünk, tudod-e?

A toronyban a halottnak harangoztak. Tompán szállt a harang szava, mintha megrepedt volna az érce. A „tudod-e”-t keservesen vijjogó hangon, refrénszerűen énekelte Zsiga. De nem, ez nem énekszó volt! Sokkal inkább a pokol tornácán kínlódó lelkek

jajsza, egeket öklöző jajszó. Szent borzalommal és szánalommal töltötte el a gyászmenetet a halott feleségével beszélgető ember őrült rikoltozása.

Erzsi nénéd háza előtt megyünk, tudod-e?

Az egyszerű, mélyen a földbe gyökerezett lelkeket megborzongatta ez a kísérteties hang. Az imát mormoló, fekete ruhás asszonyok infernális zümmögése és az elmeháborodott rikoltózás szinte megdermesztette a zöldarany nyári délutánt pihegő falut. Dermedten, döbbsen, mozdulatlan gyászban hallgatta az egyre távolodó és halkuló, ugyanabban a primitív dallamban felvibráló, kérdő jajdulásokat:

Tudod-e? Tudod-e? Tudod-e?

- Szegény Zsiga megháborodott.

- Ki gondolta volna, hogy annyira szereti azt a beteges, magtalan Borit? Szegény szerencsétlen.

Azután a csendes, árnyas temető irányából felhangzott végre a kántor és az egész halotti gyülekezet szakadozott éneklése:

... Nincs már szívem félelmére

nézni sírom fenekére...

Azóta bolond a Zsiga.

Azóta a falu bolondja.

Már harminc éve. Igen, s azóta minden koporsót kikísér a temetőbe! Máskor rongyosan jár, de ha temetés van, előveszi megkopott fekete ünneplőjét, és hiába akarják a halott hozzátartozói elküldeni. Az a rögeszméje, hogy Borikát temetik, mindig az ő Borikáját. Már éppen úgy hozzátartozik a temetési szertartáshoz, mint a pap és a kántor. A gyászmenet végén lépeget, s néha-néha még mindig felszakad torkából a jajszó: Tudod-e? tudod-e? tudod-e?

Egy hideg novemberi reggelen szinte csonttá fagyva találták meg Borika sírján. Azt hitték, többé nem kel fel az ágyból, s talán jobb is lett volna neki. De a teste erős volt, meggyógyult!

Tavasztól őszig egyre járja a határt. Nyalábszámra hordja a virágot Borika sírjára. Vagy a faluban kunyerál virágot. Nem koldul, csak virágot kér. Ha kap, szépen megköszöni, ha nem, lehajtott fejjel elkullog.

Télen meg csak ül a szobában, néz maga elé, s egyetlen nevet mond el ezerszer, vagy talán többször. Cirádákat rajzol körmével a jégvirágos ablakra. Máskor meg szép

kosarakat fon a falubelieknek. Mindig kap érték valamit: hol többet, hol kevesebbet, tavasztól őszig főként virágot.

A házikó egy-két év alatt csaknem teljesen kiürült. A „jó” rokonok szinte mindent elvittek emlékébe:

- Ugye, Zsiga, nincs neked erre a nagy asztalra szükséged? És erre a két székre? Erre a teknőre? Erre a dunnára, három párnára?

Zsiga meg csak bólogat, mintha azt mondaná:

- Igazatok is van. Nekem már semmire nincsen szükségem. Vigyetek csak mindent! De Borika ágját hagyjátok békében, meg a ruháit. Azokat nem adom senkinek!

De ezt már tudja minden kedves rokon és ismerős. Mióta kiürült a ház, elmaradt Pista sógor is, meg Erzsi néne is. Minek is zavarnák a bolond Zsigát? Ugyan minek? Hiszen amúgy erős, egészséges, mint egy barom. Segélyt kap. Semmi dolga sincsen, csak járja a bolondját. Talán még bolondabb lett azóta, hogy a határsávba tévedt, ott elkapták és jól elagyabugyálták a határőrök.

De hát azok honnét is tudhatták volna, hogy egy szerencsétlen, ártalmatlan bolonddal van dolguk?

Búsan zizeg a nád, meséket álmodnak a tündérrózsák, s olyan sápadtak, mint a halott asszony, Borika volt a koporsóban.

Béka cuppan a vízbe, ezüsthasú halak kergetőznek a tóban, ezüst szálakat simít a falu bolondjának hollófekete hajába majd az őszeleji szél. Néha egy-egy rőt levél hull, tarkáll, lefordul. Néha aranyszínű csillag hull le a gyász fekete bársonyával bevont égről. Néha egy-egy embert kivisznek a kis falusi temetőbe, de a múltó évekkel lassan annak is gyarapodik a lélekszáma. Már többen vannak ott, mint ahányan a lassan elnéptelenedő magyar falucskában élnek.

Ezüstszínű eke hasogatja az elidegenített, zsíros földeket. Ezüstszínű ásó és kapa a sírásók kezében. Egyszer majd a bolond Zsiga is elmegy a felesége után, de az ő koporsója mögött már senki nem énekel. Minek is tenne ilyen bolondságot?

Tudod-e? Tudod-e?

Már hogyan is ne tudná Pista sógor, hogy ő négy székét vitte el szegény Zsigától, aki az ő húgának a férje volt? Hogyan is ne tudná Erzsi néne, hogy az asztalát vitte el? Hiszen mindig azon az utcán viszik ki a temetőbe a halottakat, az a bolond meg csak jár utánuk óbégatva.